

OBSAH

J. Kašný: Zneplatňující překážky – De impedimentis dirimentibus	169
D. Spratek: Právo církvi a náboženských společností na subjektivitu – Na okraj rozsudků Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Hasan a Chaush proti Bulharsku a Metropolitní církve Besarábie a další proti Moldávii	189

POZNÁMKY A DISKUSE

Bůh v Ústavě EU – k diskusi okolo preambule připravované ústavní
smlouvy Evropské unie:

IV. S. Hammer	201
V. T. Öhlinger	205
VI. P. Pernthaler	209
VII. F.M. Broglio	211

DOKUMENTY

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. června 2003

(sp. zn. I. ÚS 146/03)	213
------------------------------	-----

ANOTACE A RECENZE

Krukowski, J.: Wstęp do nauki o państwie i prawie (D. Spratek)	224
Kubů, L. (a kol.): Dějiny právní filozofie (Š. Hůlka)	226

INFORMACE

Výroční zasedání Görres-Gesellschaft konané v Bamberku ve dnech
27. 9.–1. 10. 2003 (Z. Horák)

228

Diplomové, rigorózní a disertační práce obhájené v akademickém
roce 2002/2003 v České republice v oborech konfesního
a církevního práva

230

Naše akvizice (jš/lš)	238
-------------------------------	-----

Dnes Vám představujeme:

International Religious Liberty Association (šuh)	241
---	-----

Zprávy ze Společnosti pro církevní právo (jrt/zh)	244
---	-----

CONTENTS

J. Kašný: Invalidating Obstacles – De impedimentis dirimentibus	169
D. Spratek: Right of Churches and Religious Societies to Subjectivity – About Adjudications of the European Court for Human Rights in re Hasan & Chaush vs Bulgaria, and The Metropolitan Church of Besarabia et alia vs Moldavia	189
DISCUSSION	
God in the EU Constitution – on discussion about the preamble of the in-preparation constitution of the EU:	
IV. S. Hammer	201
V. T. Öhlinger	205
VI. P. Pernthaler	209
VII. F.M. Broglio	211
DOCUMENTS	
The Constitutional Court of the Czech Republic, Finding of June 18, 2003 (id. no. I. ÚS 146/03)	213
ABSTRACTS AND RECENSIONIS	
Krukowski, J.: Wstęp do nauki o państwie i prawie (D. Spratek)	224
Kubů, L. (a kol.): History of Legal Philosophy (Š. Hůlka)	226
INFORMATION	
Annual meeting of Görres-Gesellschaft held in Bamberg between Sep 27 – Oct 1, 2003 (Z. Horák)	228
Diploma, doctor's and dissertation works defended in 2002/2003 in the Czech Republic in Church Law and state Ecclesiastical Law	230
Our Acquisition (jř/lř)	238
<i>Today we present you:</i>	
International Religious Liberty Association (řuh)	241
Short Messages (jrt/zh)	244

INHALT

J. Kašný: Die trennenden Hindernisse – De impedimentis dirimentibus	169
D. Spratek: Das Recht der Kirchen und Religionsgemeinschaften auf Rechtssubjektivität – Zu den Urteilen des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte in den Rechtssachen Hasan und Chaush gegen Bulgarien und der der Metropolitankirche Bessarabiens gegen Moldavien	189
DISKUSSION	
Gott in der Verfassung der EU – zur Diskussion herum der Präambel des Vertrags über Verfassung der Europäischen Union:	
IV. S. Hammer	201
V. T. Öhlinger	205
VI. P. Pernthaler	209
VII. F.M. Broglio	211
DOKUMENTE	
Erkenntnis des Verfassungsgerichts der Tschechischen Republik vom 18. Juni 2003 (Aktenzeichen I. ÚS 146/03)	213
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
Krukowski, J.: Einführung in die Rechts- und Staatslehre (D. Spratek)	224
Kubů, L. (a kol.): Geschichte der Rechtsphilosophie (Š. Hůlka)	226
INFORMATIONEN	
Jahresversammlung der Görres-Gesellschaft in Bamberg, 27. 9.–1. 10. 2003 (Z. Horák)	228
Diplom-, rigore und Dissertationsarbeiten, die im akademischen Jahr 2002/2003 in der Tschechischen Republik im Bereich des Kirchen- und Staatskirchenrechts verteidigt wurden	230
Unsere Akquisitionen (jř/lř)	238
<i>Heute stellen wir Ihnen vor:</i>	
International Religious Liberty Association (řuh)	241
Kurze Nachrichten der Gesellschaft für Kirchenrecht (jrt/zh)n	244

INDICE

J. Kašný: Gli impedimenti dirimenti – „De impedimentis dirimentibus“	169
D. Spratek: Il diritto delle Chiese ed Enti Religiosi alla soggettività – Al margine delle sentenze della Corte Europea per i Diritti dell’Uomo nei casi Hasan e Chaush c/a Bulgaria (2000) e La Chiesa metropolitana di Bessarabia ed altri c/a Moldavia (2001)	189
DISCUSSIONE	
Il Dio nella Carta costituzionale dell’UE – alla discussione sul preambolo del patto costituzionale dell’UE:	
IV. S. Hammer	201
V. T. Öhlinger	205
VI. P. Pernthaler	209
VII. F.M. Broglio	211
DOCUMENTI	
La Sentenza della Corte Costituzionale della Rep. Ceca dal 18 giugno 2003 (N.reg. I.ÚS 146/03)	213
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
Krukowski, J.: Wstęp do nauki o państwie i prawie (D. Spratek)	224
Kubů, L. (a kol.): La storia della filosofia di diritto (Š. Hůlka)	226
INFORMAZIONI	
L’assemblea annuale della Görres-Gesellschaft organizzata a Bamberg fra 27 set–1° ott 2003	228
Le Tesi di laurea (di maestri, dottori e dottori scientifici) approvate nell’anno accademico 2002/2003 nella Rep. Ceca in materia di diritto canonico e diritto ecclesiastico dello Stato	230
Le nostre acquisizioni (jš/lš)	238
<i>Oggi vi presentiamo:</i>	
International Religious Liberty Association (šuh)	241
Le notizie dalla Societř per il diritte delle Chiese (jrt/zh)	244

Zneplatňující překážky – De impedimentis dirimentibus

Jiří Kašný

Kanonické i světské právo k uzavření platného sňatku vyžadují, aby snoubenci byli způsobilí uzavřít manželství, aby vyjádřili souhlas k manželství a aby dodrželi všechny zákonem stanovené formalities. Jeden z těchto tří aspektů – způsobilost snoubenců k manželství – je tématem této studie. Právo uzavřít manželství patří k základním lidským právům.¹ Přesto kanonické i světské právo omezují toto právo jak v zájmu jednotlivců, tak v zájmu společnosti a stanoví požadavky, které muž a žena musí splnit, aby mohli uzavřít manželství. Tyto požadavky se v kanonickém právu tradičně nazývají překážkami (impedimentum) a jsou faktickými omezeními práva na manželství. Jsou zdůvodňována zkušenostmi, které ukazují, že ti, kteří vstupují do manželství musí splňovat alespoň nějaké minimální požadavky, aby jejich manželství mohlo být úspěšné a nepoškozovalo dříve nebo později jednotlivce a společnost.

Cílem překážek však není omezovat právo jednotlivců na manželství, ale chránit hodnoty manželství a rodiny. Současný kodex stanoví 12 zneplatňujících překážek. Jsou mezi nimi překážky, které se vztahují k lidské důstojnosti. Vyžadují alespoň minimální fyzickou, psychickou a sociální zralost nezbytnou pro život v manželství a chrání osobní svobodu a život jednotlivce v souvislosti s uzavíráním manželství (kánony 1083, 1089, 1090). Jiné překážky souvisí s podstatnými cíli a vlastnostmi manželství (k. 1084, 1085). Další překážky souvisí s náboženskou vírou a mají chránit náboženskou stabilitu rodiny a společnosti (k. 1086, 1087, 1088). Jiné překážky chrání integritu lidské osoby a zakazují

¹ Srov. Všeobecná deklarace lidských práv z 10. prosince 1948, článek 16: (1) „Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu...“ a Kodex kanonického práva (CIC 1983), kánon 129 a 1058. Všechny kánony uvedené v této studii jsou z kodexu kanonického práva z r. 1983, pokud není uvedeno jinak.

sňatky mezi příbuznými nebo jinak blízkými osobami (k. 1091–1094).² Jednotlivé překážky nejsou stanoveny nahodile a ani pouze teoreticky. Každý právní systém vytváří vlastní seznam překážek, který vychází ze zkušenosti a odpovídá pojetí manželství a rodiny v kontextu místa a doby. V tom smyslu ani zákon o rodině ani kodex neobsahují definitivní seznam překážek, ale jsou otevřeny změnám, aby lépe odpovídaly potřebám doby a prohlubujícímu se pojetí manželství.

Během prvních staletí křesťané uzavírali manželství podle zvyků místa, kde žili.³ Navíc najdeme už v Novém zákoně zmínky o zákazu manželství, které odpovídaly nově se formulujícímu křesťanskému pojetí manželství. Jednalo se např. o zákaz manželství mezi blízkými příbuznými, manželství mezi věřícím a nevěřícím a manželství, které by následovalo po rozvodu.⁴ Také nejstarší koncily příležitostně vyhlášovaly, ve kterých situacích a za jakých okolností žena a muž nebyli způsobilí uzavřít manželství. Z doby prvního tisíciletí však neznáme jednotnou terminologii ani jednotně zpracovaný výčet situací, ve kterých by žena a muž byli nezpůsobilí uzavřít manželství.

Ještě Gracián⁵ používal různé opisné výrazy, když pojednával o okolnostech, ve kterých byli muž a žena nezpůsobilí uzavřít manželství. Bernard z Pavie⁶ začal používat pro označení takových situací dodnes používaný termín *impedimentum* – překážka. Překážky jsou právní kritéria, která stanoví, kdy a za jakých okolností jsou muž a žena nezpůsobilí pro platné uzavření manželství.⁷ Absolutní překážky jsou takové, které brání člověku uzavřít manželství s kteroukoli jinou osobou (např. nedostatečný věk, předcházející manželství). Relativní překážky vylučují manželství jen ve vztahu k některým konkrétním osobám (např. pokrevní příbuzenství, různost náboženského vyznání). Středověcí kanonisté dále rozdělili překážky do dvou kategorií. Do jedné kategorie zařadili zneplatňující překážky (*impedimentum dirimens*), jejichž překročení mělo za následek neplatné uzavření manželství. Druhou kategorií tvořily zabraňující překážky

² Kodex stanoví překážky, aniž by je řadil do nějakých skupin. V této studii jsou překážky seřazeny k sobě podle hodnot, ke kterým se vztahují. Kanonisté je však pro přehlednost řadí i podle jiných kritérií. Např. Antonín Hrdina používá věcného hlediska k rozdělení překážek do čtyř skupin. Antonín Hrdina, *Kanonické právo*, Eurolex Bohemia, Praha 2002, s. 300–302.

³ Dopis Diogonetovi, V: 6–7: „Křesťané se žení a vdávají jako všichni ostatní.“

⁴ Srov. J. O'Rourke, *The Scriptural Background of the Marriage Impediments*, *The Jurist* 20 (1960), s. 29–41.

⁵ *Decretum Gratianum* se zpravidla datuje do roku 1140.

⁶ Bernard z Pavie (zemřel 1216).

⁷ K. 1073: „*Impedimentum dirimens personam inhabilem reddit ad matrimonium valide contrahendum.*“

(*impedimentum impediens*), které sice za stanovených okolností zakazovaly uzavření manželství, ale jejich nerespektování nebylo důvodem k neplatnosti manželství. Dnešní kodex kanonického práva používá termín překážka pouze pro zneplatňující překážky,⁸ zatímco dříve používaný termín zabraňující překážka je opisován různě, např. termínem *zákaz*.⁹

S nástupem moderní doby v Evropě začal stát postupně vykonávat jurisdikci v záležitostech manželství a rodiny. Ve většině zemí alespoň částečně převzal systém překážek z kanonického práva a částečně si vytvořil svůj vlastní systém, který by odpovídal místnímu a dobovému pojetí manželství. Nyní tedy vedle sebe existují dva systémy překážek, přičemž státní zákony zavazují každého občana a křesťan musí navíc respektovat překážky, které jsou stanovené kanonickým právem.

1. Překážky, které se vztahují k lidské důstojnosti

Tři překážky – požadavek minimálního věku, odmítnutí násilí při uzavření manželství a odmítnutí vraždy, jako cesty k uzavření manželství – sice omezují právo uzavřít manželství, avšak omezují toto právo u jednotlivých osob, právě aby chránily lidskou důstojnost a svobodu. Není dovoleno uzavřít manželství s osobou, která ještě není zralá k životu v manželství. Není dovoleno násilně přinutit ženu k uzavření manželství. Není dovoleno zavraždit člověka a tím si otevřít cestu k uzavření manželství. Všechny tyto tři překážky mají kořeny v římském právu. Také historické cesty, po kterých byly přeneseny do středověkého kanonického práva, až se konečně dostaly do současného kodexu, jsou podobné.

1. 1 Věk – *aetas*

Kánon 1083 stanoví, že „muž před dovršeným šestnáctým rokem a žena před dovršeným čtrnáctým rokem věku, nemohou platně uzavřít manželství.“ Smysl této minimální věkové hranice odpovídá všeobecné lidské zkušenosti – aby mohl člověk na sebe vzít celoživotní závazek manželství, musí k tomu dosáhnout určitého minimálního stupně fyzické, rozumové a citové zralosti. I když jednotlivci dospívají v různém věku, zvyky nebo zákony stanoví nějakou společnou minimální věkovou hranici. Podle zvyků na blízkém východě ženy mohly vstoupit do manželství, když dosáhly dvanácti let, muži, když dosáhli třinácti.¹⁰ Antické římské právo stanovilo jako minimální věkovou hranici

⁸ Srov. k. 1083–1094.

⁹ Srov. k. 1071.

k manželství pro dívky dvanáct let a pro chlapce čtrnáct let. Vycházelo přitom z přesvědčení, že člověk před dosažením puberty nemůže uzavřít manželství¹¹ a ze zkušenosti, že dvanáct a čtrnáct let je věk, ve kterém dívka a chlapec zpravidla dosahují puberty.¹² Středověké kanonické právo převzalo tutéž věkovou hranici. Kanonisté však byli přesvědčeni, že právo na manželství má převážít nad legální minimální věkovou hranicí. Považovali za minimální požadavek k uzavření manželství individuální dosažení puberty a ne obecně stanovený věk. Proto byli toho mínění, že v jednotlivých případech mladý člověk může uzavřít manželství už tehdy, když dosáhne puberty, i kdyby to bylo před dovršeným dvanáctým rokem, resp. čtrnáctým rokem věku.¹³

Až do roku 1918 kanonické právo vyžadovalo jako minimální věk k manželství pro ženu dvanáct a pro muže čtrnáct let věku. Kodex z roku 1917 zvýšil minimální věkovou hranici pro ženu na čtrnáct let a pro muže na šestnáct let.¹⁴ Současný kodex z roku 1983 toto minimum potvrdil.¹⁵ Podle mínění zákonodárce teprve po dosažení tohoto věku jsou žena a muž zpravidla fyzicky zralí k životu v manželství. Během přípravy kodexu navrhovali někteří kanonisté, aby byl pro ženu i pro muže stanoven stejný věk. Jiní navrhovali, aby kanonický věk k manželství odpovídal minimálnímu věku, jak ho stanoví světské právo v jednotlivých zemích.¹⁶ Nakonec se však komise, která připravovala nový kodex, shodla na zachování minimálního věku tak, jak ho stanovil předcházející kodex. Pokusila se tak najít rovnováhu mezi právem na manželství, které přísluší každé lidské osobě a potřebou alespoň minimální zralosti ke smysluplnému uzavření manželství.¹⁷

Psychické a osobnostní zralosti k manželství dosahují mladí lidé v různých kulturách a zeměpisných prostředích v různém věku. Proto kodex dává kompe-

¹⁰ Edward Schillebeeckx, *Il matrimonio. Realtà terrena e mistero di salvezza*, Edizioni Paoline, Řím 1971, s. 146.

¹¹ Římské právo požadovalo k manželství *connubium, consensus a pubertas*.

¹² Jaromír Kincl, Valentin Urfus a Michal Skřejpek, *Římské právo*, C. H. Beck, Praha 1995, s. 136.

¹³ Urbano Navarrete, *Gli impedimenti relativi alla dignità dell'uomo: aetas, raptus, crimen*, in *Gli impedimenti al matrimonio canonico*, Libreria editrice vaticana, Vatikán 1989, s. 74.

¹⁴ Kodex kanonického práva z r. 1917 (CIC 1917), k. 1067.1. N.B. Kodex kanonického práva z r. 1917 byl vyhlášen 27. května 1917 a nabyl účinnosti 19. května 1918. Srov. CIC 1983, k. 8.

¹⁵ CIC 1983, k. 1083.1.

¹⁶ Minimální věk je v některých státech vyšší (např. ČR) a v některých zase nižší (např. Kansas, Louisiana, Maine, Massachusetts, Mississippi, New Hampshire, Rhode Island, Washington v USA), než jak je stanoven kanonickým právem.

¹⁷ Srov. *Communicationes* 9 (1977), s. 359–360.

tenci jednotlivým biskupským konferencím, aby stanovily vyšší věk, který by byl vyžadován k dovolenému uzavření manželství.¹⁸ Biskupské konference zpravidla stanoví jako minimum pro svou oblast takový věk, který vyžaduje místní státní zákonodárství. Kodex navíc vyzývá ty, kteří se v církvi podílí na výchově mladých lidí, že je mají vést tak, aby neuzavírali manželství, dokud nedosáhnou věku, v němž se podle zvyku dané země obvykle uzavírá manželství.¹⁹ Případné nařízení biskupské konference a také zmíněný pastorační pokyn většinou smazávají rozdíl v požadavku minimálního věku k uzavření manželství mezi universálním (celosvětově platným) zákonem katolické církve a světskými zákony jednotlivých zemí.

V České republice zákon o rodině stanoví, že manželství nemůže uzavřít nezletilý. Výjimečně může soud povolit uzavření manželství nezletilé osobě starší šestnácti let. Bez tohoto povolení je manželství uzavřené nezletilým starším šestnácti let neplatné. Jestliže by se pokusila uzavřít manželství osoba mladší šestnácti let, manželství nevznikne.²⁰

K tomu aby soud povolil nezletilému staršímu šestnácti let uzavřít sňatek je třeba důležitého důvodu, který je v souladu se společenským účelem rodiny. Společenským účelem rodiny je hlavně založení rodiny a řádná výchova dětí. Většinou se má za to, že těhotenství snoubenky je důvodem k tomu, aby soud vydal povolení k uzavření manželství, ovšem za předpokladu, že jsou splněny ostatní podmínky zákona, tzn. že snoubenci jsou dostatečně zralí, aby manželství mohlo plnit svůj účel a aby byla dostatečná naděje na harmonické, pevné a trvalé manželství. Těhotenství samo o sobě není tím důvodem, ale těhotenství spolu s přiměřenou a dostatečnou zralostí může být důvodem k vydání povolení. Jiným důvodem k povolení může být fakt, že snoubenci už spolu mají dítě. Naopak by asi nebylo dostatečným důvodem k vydání povolení pouze to, že by nezletilá snoubenka starší šestnácti let byla sňatkem zaopatřena.²¹

1.2 Únos ženy – raptus

Souhlas k manželství nutně předpokládá svobodu muže a ženy, kteří uzavírají manželství. Zákon o rodině říká, že „manželství se uzavírá svobodným

¹⁸ K. 1083.2.

¹⁹ K. 1072.

²⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 13 a 17a, odst. 2.

²¹ Milan Holub a Hana Nová, *Zákon o rodině a předpisy související.. Podle stavu k 1. 4. 2000*, Linde, Praha 2000, s. 25–26.

a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do manželství.²² Podobně kanonické právo stanoví, že „manželství je vytvářeno souhlasem stran ... a žádná lidská moc nemůže tento souhlas nahradit.“²³ Takový přístup ke vzniku manželství má své kořeny v antickém římském chápání manželství, že totiž „nuptias consensus facit“. Kánon 1089 stanoví, že násilné přinucení ženy k manželství je kanonickou překážkou a je tak konkrétním vyjádřením nezbytnosti svobodného souhlasu: „Mezi mužem a ženou, která byla odvedena nebo je zadržována za účelem uzavření manželství, nemůže vzniknout platné manželství, leda že by potom žena, osvobozena z moci únosce a nacházející se na místě pro ni bezpečném a svobodném, sama se dobrovolně rozhodla pro manželství.“ Zajímavé je si všimnout, že latinský kodex stanoví jako překážku pouze násilí muže vůči ženě. Kodex kánonů východních církví formuluje tuto překážku tak, aby bránila násilnému vynucení manželství nejen ze strany muže, ale také ze strany ženy.²⁴

Aby se naplnila skutková podstata této překážky, musí být žena unesena nebo zadržována za účelem uzavření manželství proti své vůli na místě, kam má únosce přístup. Kánon dále stanoví, že k tomu, aby překážka pominula nastává, aby žena případně změnila svoje smýšlení, přijala svoji situaci dobrovolně a rozhodla se uzavřít manželství s mužem, který ji k tomu původně nutil násilím. Je třeba, aby se žena dostala na místo a do situace, kde by si skutečně mohla zvolit i jiný způsob života, a teprve potom překážka pomine. Takto formulovaná překážka navozuje právní domněnku,²⁵ že po dobu, kdy zůstane v zajetí muže, žena nemůže svobodným souhlasem vstoupit do manželství.

Tato překážka může být dispensována místním ordinářem. Avšak dispens neosvobozuje od nutnosti svobodného souhlasu, který je jak u muže, tak u ženy nezbytný k uzavření manželství. Dispens osvobozuje pouze od povinnosti umožnit unesené ženě, aby se dostala na místo, kde by si mohla skutečně zvolit i jiný způsob života, dříve než by se rozhodla pro manželství se svým (nyní už bývalým) únoscem. V situaci, kdy unesená žena změní svoje smýšlení a sama se dobrovolně rozhodne pro manželství s mužem, který ji nejdříve unesl, se zdá být rozumnější splnit podmínku kánonu 1089 než udělit dispens od této překážky.

Zákon o rodině nezná tuto překážku. Avšak nezbytnost svobodného souhlasu k uzavřením manželství dostatečně chrání osobní svobodu muže a ženy i manželství jako společenství. Za nedodržení této podmínky při uzavírání manželství

²² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 3, odst. 1.

²³ K. 1057.1.

²⁴ Kodex canonum ecclesiae orientalium (CCEO), k. 806.

²⁵ Srov. k. 1584.

stanoví nejpřísnější sankci – neexistenci manželství: „Manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím.“²⁶

1.3 Vražda – crimen

Kodex stanoví, že ten, kdo by za účelem uzavření manželství s určitou osobou přivodil smrt jejímu manželovi nebo vlastnímu manželovi, nemůže uzavřít platné manželství.²⁷ Tato překážka vychází z přesvědčení, že nikdo nesmí získat přímou výhodu (v tomto případě možnost uzavřít manželství) prostřednictvím zločinu (vraždou jiné osoby). Je třeba ji vykládat úzce, proto se vztahuje pouze na záměrnou vraždu s cílem uvolnit sebe nebo zamýšleného partnera k uzavření manželství. Náhodné zabití, např. při autonehodě, by nenaplnilo skutkovou podstatu této překážky. Podíl na vraždě však může být jak fyzický, tak mravní, tzn. překážka nastává, když dotyčný zavraždí jak vlastní rukou, tak prostřednictvím nájemného vraha.

Tato překážka je ze své povahy relativní a trvalá. Je relativní a brání uzavřít manželství pouze s tím člověkem, kvůli kterému se dotyčný dopustil vraždy. Nebrání případnému pozdějšímu uzavření manželství s jinou osobou. Tato překážka je trvalá, tj. nepřestává bránit uzavření manželství ani s ubíhajícím časem ani po případném obrácení nebo odpykání si trestu. Tuto překážku je možné dispensovat. Udělení dispense je vyhrazeno Apoštolskému stolci a z praxe vyplývá, že dispens zpravidla není udělena, pokud je překážka veřejně známá.²⁸ V případě nebezpečí smrti smí dispens udělit také místní ordinář, a když není možné se na něj obrátit, tak i farář, kněz nebo jáhen, který oddává podle kánonu 1116.2.²⁹ V jiném případě, že překážka vyjde najevo ve chvíli, kdy vše je už připraveno k svatbě, kterou nelze bez důvodného nebezpečí závažné škody odložit a není čas obrátit se na místního ordináře, má právo udělit dispens také příslušný oddávající farář, kněz nebo jáhen.³⁰ Sotva je však možné si představit dosti závažný důvod, který by opravňoval faráře, kněze nebo jáhna k udělení dispense.³¹

²⁶ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 17a, odst. 1.

²⁷ K. 1090. Srov. dlouhý a komplikovaný historický vývoj této překážky in: Urbano Navarrete, Gli impedimenti relativi alla dignità dell'uomo: aetas, raptus, crimen, in: Gli impedimenti al matrimonio canonico, Libreria editrice vaticana, Vatikán 1989, s. 88–94.

²⁸ Srov. k. 1078.2.2. Lincoln Bouscaren a Adam Ellis, Canon law, The Bruce Publishing Company, Milwaukee 1946, s. 487.

²⁹ Srov. k. 1079.

³⁰ K. 1080.

³¹ Srov. k. 90.

2. Překážky, které souvisí s cíli a vlastnostmi manželství

2.1 Impotence – impotentia

Impotence je chápána jako neschopnost dvou lidí opačného pohlaví mít sexuální styk. Kodex stanoví, že tato okolnost zneplatňuje manželství, ať už je příčina impotence jen na straně muže nebo ženy nebo je na straně obou. Kodex dále stanoví, že se musí jednat o neschopnost, která předcházela uzavření manželství. Impotence, která by byla výsledkem úrazu, nemoci nebo operace až po uzavření manželství, by nebyla kanonickou překážkou k pokračování manželství a ani by nezneplatňovala už uzavřené manželství. Dále se musí jednat o neschopnost, která je trvalá a nemůže být vyléčena běžně dostupnými prostředky, jejichž použití s sebou nepřináší mimořádná zdravotní nebo dokonce životní rizika. Může se jednat o impotenci absolutní, která činí muže neschopným mít sexuální styk s jakoukoli ženou a naopak. Může se však jednat také o impotenci relativní, která by činila muže neschopným sexuálního styku právě s jednou konkrétní ženou. V takovém případě by tato relativní překážka bránila uzavřít manželství právě jen této konkrétní dvojici.³²

Kánon rozlišuje mezi impotencí a neplodností. Zatímco impotence je chápána jako neschopnost k sexuálnímu styku, neplodnost je neschopnost mít dítě. Zplodění a výchova dětí tvoří významnou součást manželství a rodiny a neschopnost přivést na svět dítě může vážně narušit samu existenci a trvání manželského vztahu. Přesto neplodnost sama o sobě není považována za překážku k uzavření manželství a tudíž se ani neuvažuje o dispensi.³³ Překážka impotence souvisí s podstatným účelem manželství, které je zaměřené na dobro manželů a na zplodění a výchovu dětí. Proto tato překážka nemůže být dispensována.³⁴

Zákon o rodině nestanoví ani impotenci ani neplodnost jako překážku k uzavření manželství. Neznamená to ovšem, že by zákon o rodině nevnímal, že tyto okolnosti mohou velmi vážně narušit hlavní účel manželství, kterým je založení rodiny a řádná výchova dětí. Zákon vyžaduje, aby snoubenci ještě před uzavřením manželství vzájemně znali svůj zdravotní stav.³⁵ Splnění tohoto požadavku by mělo přispět ke společnému, odpovědnému zvážení všech zdravotních okolností, včetně možné impotence a neplodnosti, které by mohly vystavit riziku stabilitu a trvalost uzavíraného manželství.

³² K. 1084.1.

³³ K. 1084.3.

³⁴ Srov. *Communicationes* 6 (1974), s. 177-198.

³⁵ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 6, odst. 1.

2.2 Předcházející manželství – ligamen

Kanonické právo stanoví, že neplatně uzavírá manželství ten, kdo je vázán dřívějším manželstvím.³⁶ Výlučnost a trvalost manželství jsou považovány za podstatné vlastnosti manželství. Zdůraznil to II. vatikánský koncil: „Manželství jakožto vzájemné darování dvou osob, a také dobro dětí vyžaduje úplnou manželskou věrnost a důrazně požaduje jejich nerozlučnou jednotu.“³⁷ Proto kanonické právo nedovoluje udělení dispense od této překážky. V některých specifických případech však kanonické právo umožňuje, aby bylo manželství zrušeno a aby bylo možno uzavřít další manželství. Jednou z takových situací je nedokonané manželství. Papež může svou autoritou zrušit nedokonané manželství mezi pokřtěnými nebo mezi stranou pokřtěnou a nepokřtěnou, a to ze spravedlivého důvodu, na žádost jedné nebo obou stran.³⁸ Pavlovské privilegium zase umožňuje zrušit manželství dvou nepokřtěných ve prospěch víry jednoho z nich, za předpokladu, že nevěřící nechce respektovat víru nově pokřtěného.³⁹ Ještě v jiné případě může být nesvátné manželství zrušeno autoritou papeže ve prospěch víry katolické strany. V některých specifických případech může být dřívější manželství prohlášeno za neplatné.⁴⁰ Ve všech těchto případech, dříve než by bylo dovoleno uzavřít nové manželství, je třeba, aby dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné také podle zákona o rodině, aby tak muž a žena byli způsobilí uzavřít nové manželství i podle světského práva.⁴¹ Kánon 1085 ještě zdůrazňuje překážku předcházejícího manželství tím, že zakazuje uzavřít druhé manželství, dokud není s jistotou známa neplatnost nebo rozloučení předchozího manželství.

Podle zákona o rodině „manželství nemůže být uzavřeno se ženatým mužem nebo vdanou ženou.“⁴² Manželství je totiž považováno za výlučný a trvalý vztah. Proto není možné, aby kterýkoli z manželů k jednomu manželskému vztahu uzavřel ještě jiné manželství. Ani není možné, aby kterýkoli z manželů uzavřel manželství dříve než by současné manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. „Kdo chce uzavřít nové manželství, je povinen prokázat, že jeho dřívější manželství je neplatné.“

³⁶ K. 1085.

³⁷ II. vatikánský koncil, *Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě Gaudium et spes* ze 7. prosince 1965, odst. 48.

³⁸ K. 1142 a 1697–1706.

³⁹ K. 1143–1147.

⁴⁰ K. 1671–1691.

⁴¹ K. 1071.1,2.

⁴² Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 11, odst. 1.

vější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.⁴³ V případě, že by vyšlo najevo, že ženatý muž nebo vdaná žena během trvání jejich manželství uzavřeli ještě další manželství, zahájí soud řízení a vysloví neplatnost tohoto manželství. Mohla by nastat situace, že by dřívější manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné dříve, než by druhé manželství bylo prohlášeno za neplatné. V takovém případě by druhé, původně neplatné manželství bylo zhojeno a už nemůže dojít k tomu, aby bylo prohlášeno za neplatné.⁴⁴ Zásada monogamie je chráněna i normami trestního práva. Podle ustanovení § 210 trestního zákona „kdo za trvání svého manželství uzavře manželství jiné, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Stejně bude potrestán, kdo uzavře manželství s osobou, která již je v manželství jiném.“

3. Překážky, které chrání náboženské přesvědčení a náboženské závazky

Život podle víry a život v manželství a v rodině jsou spolu propojeny na mnoha rovinách. Hodnoty křesťanského náboženství a hodnoty manželství a rodiny nejsou v protikladu, přesto mohou nastat situace, ve kterých se tyto hodnoty mohou navzájem vylučovat. Může se stát, že věrnost vlastnímu náboženskému přesvědčení a snaha o jednotu v manželství se mohou dostat do konfliktu. Otázky kolem smíšených manželství se týkají právě těchto situací. V jiných případech může vlastní rozhodnutí v oblasti životního povolání (jáhenství, kněžství, řeholní život) souviset s omezením vzhledem k uzavření manželství. Překážka *disparitas cultus* a překážky svěcení a řeholních slibů mají za úkol chránit hodnoty náboženské víry a náboženských závazků.

3.1 Překážka různosti náboženského přesvědčení

Ze zkušenosti je zřejmé, že rozdílné náboženské přesvědčení mezi manžely může přinést do jejich vztahu vážné problémy. Zákon o rodině nevstupuje do této problematiky. Zato současný kodex kanonického práva stanoví určité podmínky a vyžaduje jejich splnění dříve, než smí katolík uzavřít manželství s nekatolíkem. Důvodem těchto podmínek není náboženská nadřazenost nebo nesnášenlivost, ale spíše starostlivost o náboženskou stabilitu rodiny a tím i společnosti. V praxi je možné obdržet dispens nebo dovození k uzavření manželství

⁴³ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 6, odst. 2.

⁴⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 11, odst. 2.

katolíka s nekatolíkem ať už je tento nepokřtěný nebo pokřtěný za předpokladu, že snoubenci ještě před svatbou seriózně zváží současné i budoucí otázky, které mohou vyplynout z jejich rozdílného náboženského přesvědčení.⁴⁵ Problematika, která souvisí se smíšenými manželstvími je značně široká a zaslouží si samostatné zpracování.⁴⁶

3.2 Překážka svěcení

Přijetí svátosti svěcení – jáhenského, kněžského nebo biskupského – brání platnému uzavření manželství. V novozákonních textech můžeme vidět, že první křesťané si velmi cenili rozhodnutí nezaložit si vlastní rodinu, ale věnovat se hlásání evangelia.⁴⁷ Zároveň nemůžeme přehlédnout, že mezi nimi byli zpravidla svěcení na biskupy, kněze a jáhny ženatí mužové.⁴⁸ Přesto se ale tito vysvěcení služebníci církve neženili, pokud byli vysvěcení jako neženatí mužové a také se po druhé neženili, pokud ovdověli. Ti, kteří by porušili toto pravidlo a znovu se oženili, byli zpravidla suspendováni, ale jejich manželství nebylo prohlášeno za neplatné.⁴⁹ Východní křesťané pokračovali a pokračují v této tradici a svěťí ženaté muže, ale ti kteří by se oženili po přijetí svátosti svěcení jsou suspendováni a navíc v současném Kodexu kánonů východních církví je ustanovena překážka svěcení, která zneplatňuje tato manželství.⁵⁰

I když podstata kněžské služby nevyžaduje nezbytně celibát,⁵¹ s postupem doby se v Latinské církvi začal vyžadovat celibát jako podmínka k přijetí svátosti svěcení a zároveň přijetí svátosti svěcení se stalo překážkou k uzavření manželství. Druhý lateránský koncil ustanovil přijetí svátosti svěcení na biskupa, kněze, jáhna a podjáhna jako překážku k manželství.⁵² Současný kodex stanoví, že neplatně uzavírá manželství, kdo přijal svátost svěcení, tj. kdo přijal jáhenské,

⁴⁵ Srov. k. 1125.

⁴⁶ Srov. např. Jiří Kašný, *Smíšená manželství v kanonickém právu*, Teologická reflexe (2002), s. 138–151.

⁴⁷ Srov. Mt 19:12, Ef 4:11–16, 1 Kor 7:32–34.

⁴⁸ Srov. 1 Tm 3:2.4: „Biskup má být jen jednou ženatý... má dobře vést svou rodinu...“ 1 Tm 3:12: „Jáhni ať jsou jen jednou ženatí, ať dobře vedou své děti a celou rodinu.“ Tt 1:6: „Starší (presbyter) mají být lidé bezúhonní, jen jednou ženatí, mají mít věřící děti...“

⁴⁹ Srov. *Canones apostolorum*, k. 17, in: Mansi, sv. 1, sl. 31–34, koncil v Trullo (691), k. 3, 6, in: Mansi, sv. 11, sl. 942–943.

⁵⁰ CCEO, k. 1453.2 a 804.

⁵¹ Srov. II. vatikánský koncil, Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis* ze 7. prosince 1965, čl. 16.

⁵² II. lateránský koncil (1139), k. 6, in: Mansi, sv. 21, sl. 527.

kněžské nebo biskupské svěcení. Překážka se vztahuje i na ženaté jáhny, kteří byli vysvěceni jako ženatí mužové, později ovdověli a chtěli by se oženit.⁵³

Za normálních okolností může udělit dispens od této překážky pouze Apoštolský stolec. Projednávání těchto žádostí, které bývají součástí tzv. laicizace, bylo v kompetenci Kongregace pro nauku víry, avšak od roku 1989 je v kompetenci Kongregace pro bohoslužbu a svátosti.⁵⁴ V situacích nebezpečí smrti překážku, která vznikla z jáhenského svěcení, může dispensovat místní ordinář, a jestliže není dosažitelný také farář nebo kněz nebo jáhen, který oddává podle kánonu 1116.2. Laicizaci a zároveň i dispens v případě kněze uděluje i v situacích nebezpečí smrti vyhrazena Apoštolskému stolci.⁵⁵ Žádost o laicizaci a dispens, kterou by podal biskup nebo kněz-generální představený řádu, nebývá doporučena ke kladnému vyřízení vůbec.⁵⁶ Důvodem k takovému rozdílnému postupu není diskriminace, ale spíše ohled na rozdíl v postavení jáhna, kněze a biskupa v křesťanském společenství a snaha vyhnout se pohoršením a zmatkům mezi lidmi.

Až donedávna byla žádost o dispens od překážky svěcení v případě ženatého jáhna, kterému zemřela žena (dispens by mu umožnila znovu se oženit a pokračovat v jáhenské službě), udělována jen zřídkka a to jako součást laicizace. V dopise Kongregace pro bohoslužbu a svátosti z roku 1997 je vyjádřena ochota udělit dispens od překážky svěcení ovdovělým trvalým jáhnům, jestliže se prokáže potřeba a naléhavost jejich služby v místní církvi anebo jestliže se ukáže, že uzavření manželství bude na prospěch péči o malé děti nebo staré rodiče (včetně stárnoucích rodičů jeho první ženy) v rodině trvalého jáhna.⁵⁷

Pokud duchovní (jáhen, kněz nebo biskup) odejde z pastorače a uzavře občanský sňatek, aniž by k tomu předem obdržel potřebnou dispens, ztrácí podle platných kánonů svůj úřad – např. přestává být farářem nebo kaplanem⁵⁸ a pokud je členem řeholní společnosti, je z řehole ipso facto propuštěn.⁵⁹ Duchovní v takové situaci je suspendován *latae sententiae*, nesmí udělovat svátosti ani nesmí zastávat žádný církevní úřad nebo funkci.⁶⁰ Jinak ale takový duchovní

⁵³ K. 1087.

⁵⁴ Jan Pavel II, apoštolská konstituce *Pastor bonus*, 28. června 1988, čl. 68.

⁵⁵ K. 291 a 1079.1.

⁵⁶ M. O'Reilly, *Recent Developments in the Laicization of Priests*, *The Jurist* 52 (1992), s. 684–696.

⁵⁷ Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, *Circular Letter to Diocesan Ordinaries and to Superiors General of Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life*, 6. června 1997, Prot. n. 263/97, in: *Origins* 27 (1997), s. 171.

⁵⁸ K. 194.1.

⁵⁹ K. 694.

⁶⁰ K. 1394.

není exkomunikován a nadále zůstává duchovním. Samozřejmě že pokud zůstane věřícím, má žít jako křesťan, modlit se, zúčastnit se v neděli slavení Eucharistie, i když nemá jít k přijímání. Pokud bude mít rodinu, jeho děti mohou být pokřtěny a mají být vychovávány ve víře. Pokud si přeje dát do pořádku podle církevního práva svoji situaci v katolické církvi, může požádat o laicizaci.⁶¹

3.3 Překážka řeholních slibů

Podobně jako přijetí svátosti svěcení je překážkou k uzavření manželství i složení trvalého slibu čistoty. Jedná se však pouze o veřejný, trvalý slib složený v řeholní společnosti. Sliby složené v sekulárním institutu nebo ve společnosti apoštolského života nejsou příčinou vzniku překážky k uzavření manželství.⁶² Samozřejmě že člověk je povinen plnit svoje sliby, a to jak ten, kdo je složí v řeholní společnosti tak ten, kdo je složí v sekulárním institutu. Avšak překážka je záležitostí církevního zákona, ten ji stanoví pouze pro slib veřejný a trvalý, který byl složený v řeholní společnosti.⁶³

Dispens od této překážky je sice teoreticky možná, v praxi se ale neuděluje, protože život v řeholním společenství by byl těžko slučitelný s životem v manželství. Pro muže nebo ženu, kteří složili tento slib a rozhodnou se později uzavřít manželství je pouze možné požádat o propuštění z řeholní společnosti a dispens od slibů.⁶⁴ Kladné vyřízení této žádosti a přijetí rozhodnutí o propuštění z řeholní společnosti obsahuje zároveň rozvázání slibu a tím padá i překážka k manželství a není ji třeba dispensovat. Řeholník nebo řeholnice, který by uzavřel manželství na úřadě, je ipso facto propuštěn z řeholní společnosti a řeholník, který není duchovním také upadne do *interdiktum latae sententiae*.⁶⁵

4. Překážky, které chrání integritu lidské osoby

4.1 Pokrevní příbuzenství – *impedimentum consanguinitatis*

Manželství mezi blízkými pokrevně příbuznými osobami jsou odmítána z etických, sociálních a genetických důvodů. Odpor proti takovým manželstvím

⁶¹ Srov. Jiří Kašný, *Laicizace kněží*, *Teologické texty* 4 (2001), s. 144–146.

⁶² Srov. k. 710 a 731.

⁶³ K. 1088.

⁶⁴ Srov. k. 691–693.

⁶⁵ Srov. k. 694.1 a 1394.2.

souvisí s tabuizováním incestu.⁶⁶ Navíc se zdá, že sexuální vztahy mezi blízkými pokrevními příbuznými působí negativně na společenskou stabilitu rodiny tím, že nerespektují důsledné rozlišení jednotlivých rolí v rodině. Sňatky mezi blízkými pokrevními příbuznými podle zkušenosti mohou být poznamenány postiženími na potomstvu. Podobně současná věda ukazuje možné negativní genetické důsledky na potomstvu a přináší tak další důvody proti uzavírání takových manželství.

Zákazy manželství mezi pokrevními příbuznými byly známy jak v židovství,⁶⁷ tak také v antickém římském právu. Mezi 6. a 10. stoletím v Evropě převládal zákaz manželství mezi příbuznými až do sedmého stupně boční linie podle germánského počítání.⁶⁸ Tento zákaz na jednu stranu podpořil exogamii a pohyb obyvatelstva, na druhou stranu byl však často překračován.⁶⁹ IV. lateránský koncil zmenšil tuto překážku a zakázal manželství pouze do čtvrtého stupně v boční linii.⁷⁰ Překážka byla dále omezena kodexem kanonického práva v roce 1917 na třetí stupeň boční linie.⁷¹

Současný Zákon o rodině stanoví, že manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky, tzn. např. mezi otcem a dcerou, matkou a synem nebo prarodičem a vnučkou. Co se týká osob, které mají společného předka, zákon o rodině zakazuje manželství mezi sourozenci.⁷² Podobně kanonické právo zakazuje manželství mezi předky a potomky. Dále kanonické právo zakazuje manželství mezi sourozenci, mezi strýcem a neteří nebo tetou a synovcem a mezi bratrancem a sestřenicí.⁷³ Tyto zákazy se vztahují jak na ty, jejichž pokrevní příbuzenství navazuje na platné manželství, tak také na ty, kteří jsou pokrevně příbuzní, i když jejich rodiče nebyli sezdáni nebo otcovství nebo mateřství nebylo legálně určeno.

⁶⁶ O formování zákazu sexuálních vztahů mezi blízkými příbuznými během středověku viz Leah Otis-Cour, *Rozkoš a láska. Dějiny partnerských vztahů ve středověku*, Vyšehrad, Praha 2002, s. 50–53.

⁶⁷ Srov. Leviticus 18: 6–18 a Deuteronomium 27: 20,22,23.

⁶⁸ Germánský způsob počítal příbuzenství podle generací, podle pravidla – kolik generací, tolik stupňů. Používal k tomu obraz lidského těla: Společný předek byl hlava, sourozenci byli ramena (první stupeň), bratřenci a sestřenice byli lokty (druhý stupeň), další generace byla zápěstí (třetí stupeň), další kolena (čtvrtý stupeň), atd. V případě příbuzenství strýce a neteře se počítal vyšší stupeň, tj. společný předek a neteř je druhý stupeň.

⁶⁹ James Brundage, *Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe*, University of Chicago Press, Chicago 1987, s. 191–193 a 355–356.

⁷⁰ IV. lateránský koncil (1215), k. 50, in: Mansi, sv. 22, sl. 1038.

⁷¹ CIC 1917, k. 1076.2.

⁷² Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, § 12.

⁷³ K. 1091.

Pokud by došlo nejdříve k uzavření manželství a teprve později by soud rozhodl o určení otcovství, ze kterého by vyplynulo, že se manželé ocitají v zakázaném příbuzenském poměru, podle zákona o rodině by bylo třeba považovat takové manželství za neplatné. Podobně kánon 1091 stanoví zneplatňující překážku a překročení tohoto kánonu nejen zakazuje, ale i zneplatňuje manželství.

Zákon o rodině používá ke stanovení tohoto zákazu běžně používaný jazyk – předek, potomek, sourozenci. Kanonické právo používá vlastní terminologii. Od raného středověku až do kodexu z roku 1917 vycházel způsob počítání a terminologie z germánského práva.⁷⁴ Současný kodex se vrací k antickému římskému počítání příbuzenských vztahů. Pokrevní příbuzenské vztahy se tu počítají na linie a stupně. Předek a potomek jsou příbuzní v přímé linii (např. babička a vnuk). Ti, kteří mají společného předka, ale nejsou vůči sobě předek a potomek jsou příbuzní v boční linii (např. strýc a neteř). Stupeň se stanoví tak, že se sečtou všechny osoby v jedné linii, pokud se jedná o přímou linii nebo v obou liniích, pokud se jedná o boční linii a odečte se společný předchůdce. Tedy mezi babičkou a vnučkou je pokrevní příbuzenský vztah v přímé linii druhého stupně. Mezi strýcem a neteří je pokrevní příbuzenský vztah v boční linii třetího stupně.⁷⁵ Kanonické právo nedělá rozdíl mezi situacím, kdy sourozenci mají oba rodiče společně a situacím, kdy mají jen jednoho společného rodiče. V obou případech jsou tito sourozenci příbuzní v boční linii druhého stupně. Podobně není rozdíl v tom, zda sestřenice a bratřenci mají dva společné prarodiče nebo jen jednoho.

Dispens neboli zbavení vázanosti překážkou pokrevního příbuzenství je možná v případě čtvrtého a výjimečně i třetího stupně pokrevního příbuzenství v boční linii. Místní ordinář zpravidla udělí dispens k uzavření manželství mezi bratrancem a sestřenicí. Dispens k uzavření manželství mezi strýcem a neteří nebo tetou a synovcem vyžaduje závažnější důvody.⁷⁶ Nikdy se neuděluje dispens v případě pokrevního příbuzenství v boční linii druhého stupně.⁷⁷

⁷⁴ Srov. Decretum Gratiani, Secunda pars, Causa XXXV, quaest. 5. 1917 CIC, k. 96 a 1076; Kenneth Boccafolo, *Gli impedimenti relativi ai vincoli etico-giuridici tra le persone: affinitas, consanguinitas, publica honestas, cognatio legalis*, in: *Gli impedimenti al matrimonio canonico*, Libreria editrice vaticana, Vatikán 1989, s. 206–208.

⁷⁵ Srov. k. 108.

⁷⁶ Srov. Kongregace pro svátosti, Instrukce z 1. srpna 1931, in: Xaverius Ochoa, *Leges Ecclesiae*, 1: č. 1045, sloupec 1342–1344.

⁷⁷ K. 1091.4. Ve zcela výjimečném případě 21. ledna 1977 papež Pavel VI. udělil dispens k uzavření manželství sourozencům, kteří měli společnou matku a rozdílné otce. Jednalo se o sestru a bratra, oba katolíky, kteří nebyli vychováni společně v jedné domácnosti, už před lety uzavřeli občanský sňatek a měli děti a nyní si přáli konvalidovat svoje manželství také podle kanonického práva. Dispens jim byla udělena z pastoračních důvodů. Rescript zmíněné dispense byl publikován in: Xaverius Ochoa, *Leges Ecclesiae*, 5: č. 4488, sloupec 7288.

Rovněž se nikdy neudělí dispens v případě pokrevního příbuzenství v přímé linii v kterémkoli stupni.⁷⁸

Pokud není existence překážky k manželství jistá a je možné o ní rozumně pochybovat, všeobecný kanonický princip stanoví, že v takovém nejistém případě nemá být bráněno v uzavření manželství.⁷⁹ Avšak v případě pochybnosti ohledně pokrevního příbuzenství v přímé linii a pokrevního příbuzenství v boční linii druhého stupně právo stanoví výjimku. Kodex výslovně zakazuje udělení dispense pro tyto dvě zmiňované situace i v případě, že pokrevní příbuzenství není zcela průkazné, ale je k němu důvodná pochybnost.⁸⁰

4.2 Adoptivní příbuzenství – *impedimentum cognationis legalis*

Překážka adoptivního příbuzenství je podobná překážce pokrevního příbuzenství. Tato překážka vzniká ne kvůli společným předkům, ale kvůli právnímu vztahu, jehož součástí jsou osobní, rodinné vztahy. Všeobecně se má za to, že adoptivní dítě má mít všechna práva a povinnosti jako dítě pokrevní a k těmto podmínkám patří také zákaz uzavřít manželství s blízkými rodinnými příslušníky. Kanonické právo nemá vlastní zákony, které by regulovaly podmínky adopce a osvojení, ale respektuje zákony jednotlivých zemí.⁸¹ Když podle světského práva vznikne adoptivní příbuzenství, kanonické právo stanoví, že platně nemohou uzavřít manželství ti, kdo jsou ve vztahu adoptivního příbuzenství a to v přímé linii nebo ve druhém stupni boční linie.⁸² Podobně zákon o rodině zakazuje manželství mezi příbuznými na základě osvojení a pokud osvojení trvá, a sice mezi těmi, kdo jsou na základě osvojení vůči sobě předek a potomek nebo sourozenci.⁸³

4.2 Švagrovství – *impedimentum affinitatis*

Podle kanonického práva vzniká švagrovské příbuzenství na základě platného manželství. Jedná se o příbuzenský vztah mezi manželem a pokrevními příbuznými jeho manželky a mezi manželkou a pokrevními příbuznými jejího manžela. Švagrovské příbuzenství nevzniká mezi jeho a jejími pokrevními příbuznými. Toto příbuzenství se počítá podobně jako pokrevní příbuzenství na linii a na

⁷⁸ K. 1078.3.

⁷⁹ Srov. k. 1084.2 a 1086.3.

⁸⁰ K. 1091.4.

⁸¹ K. 110.

⁸² K. 1094.

⁸³ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, § 12.

stupně a sice takovým způsobem, že osoby jsou ve švagrovském příbuzenství ve stejné linii a stejném stupni vůči manželce, jako jsou pokrevně příbuzné s manželem a rovněž jsou osoby ve švagrovském příbuzenství ve stejné linii a stejném stupni vůči manželovi, jako jsou pokrevně příbuzné s manželkou.⁸⁴

Kanonické právo zakazuje manželství dvou osob, které jsou k sobě příbuzné ve švagrovském příbuzenství v přímé linii v kterémkoli stupni. Prakticky to znamená, že pokud na neštěstí zemře ženě manžel, ona si nesmí vzít otce nebo dědečka svého zemřelého manžela a podobně pokud manželovi zemře manželka.⁸⁵ Tato překážka souvisí s trvalostí a stabilitou rodinných vztahů. Když si muž vezme ženu, zpravidla začne vytvářet vztahy také s jejími příbuznými a žena zase s jeho příbuznými. Obojí rodiče se tak do jisté míry mohou stát oběma manželům společnými rodiči. V případě smrti manžela tato překážka brání ženě, aby si vzala muže, který do jisté míry byl v roli jejího otce a podobně tato překážka brání muži, aby si vzal matku své zemřelé manželky. Překážka švagrovského příbuzenství však nebrání ženě vzít si bratra svého zemřelého manžela a muži nebrání vzít si sestru své zemřelé ženy. Zákon o rodině překážku švagrovského příbuzenství nezná a takové manželství nezakazuje.

4.3 Překážka veřejné počestnosti – *impedimentum publicae honestatis*

Překážka veřejné počestnosti se podobá v dynamice i v počítání překážce švagrovství. Pokud spolu muž a žena žili jako manželé, i když formálně nikdy neuzavřeli sňatek a později se rozešli, tato překážka muži zakazuje, aby si vzal matku ženy, se kterou žil jako s manželskou a stejně tak tato překážka zakazuje ženě, aby si vzala po rozchodu otce muže, se kterým před tím žila. Tato překážka rovněž zakazuje muži, aby si vzal dceru ženy, se kterou žil, nakolik by se jednalo o dceru, kterou měla žena s jiným mužem. Samozřejmě by si nemohl vzít dceru ženy, se kterou žil, pokud by se jednalo zároveň o jeho dítě, a to kvůli pokrevnímu příbuzenství v přímé linii. Tato překážka stejně tak zakazuje ženě, aby si vzala syna muže, se kterým dříve žila a kterého měl muž s jinou ženou.⁸⁶

Historický vývoj této překážky je složitý a dodnes diskutovaný. Původ této překážky je možné hledat ve středověkých dekretálech, které dávaly velkou váhu zasnoubení a zakazovaly člověku, který by zrušil zasnoubení uzavřít manželství s pokrevními příbuznými své snoubenky. Důvod byl spatřován právě ve veřejné

⁸⁴ K. 109.

⁸⁵ K. 1092.

⁸⁶ K. 1093.

poctivosti a přímosti. Když někdo nedodržel své slovo a zrušil zasnoubení, nebylo by čestné, aby si vzal matku, dceru nebo sestru původní snoubenky.⁸⁷

V kodexu z roku 1917 překážka veřejné počestnosti navazuje spíše na překážku švagrovského příbuzenství.⁸⁸ Když muž žije se ženou, třebaže neuzavřeli formálně manželství, začínají tím budovat nejen vztahy k sobě navzájem, ale často vytvářejí i vztahy ke svým rodinám, zvláště ke svým rodičům. Při eventuelním rozchodu této dvojice překážka veřejné počestnosti brání muži, aby si vzal matku své dřívější partnerky, aby si tedy vzal ženu, která do jisté míry mohla hrát roli paralelní jeho vlastní matce a stejně tak brání ženě, aby si vzala otce svého bývalého partnera. Překážka veřejné počestnosti tak má podpořit stabilitu lidských vztahů.

5. Závěr

Překážky v jistém smyslu omezují právo na manželství avšak smyslem překážek je chránit hodnoty manželství a rodiny. Zkušenosti ukazují, že muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství, musí splňovat nějaké minimální předpoklady, aby jejich manželství mohlo plnit svůj účel a nemělo negativní dopad na ně samotné, na jejich rodinu a na společnost. Jednotlivé překážky stanoví tyto minimální předpoklady. Překážky, jak je formuluje právo, jsou výsledkem společné zkušenosti a reflexe a odpovídají pojetí manželství a rodiny v kontextu místa a doby. V tom smyslu ani světské ani kanonické právo neobsahují definitivní výčet překážek, ale jsou otevřeny změnám, aby stanovily právní rámec, který by byl co nejpříznivější prohlubujícímu se pojetí manželství.

Resumé

Tato studie se zabývá minimálními požadavky, které musí žena a muž splnit, aby mohli uzavřít v manželství. Tyto požadavky se v kanonickém právu tradičně nazývají překážkami (impedimentum). Zkušenosti ukazují, že muž a žena musí splňovat jisté minimální předpoklady, aby jejich manželství mohlo plnit svůj účel a nemělo negativní dopad na ně samotné, na jejich rodinu a na společnost. Mezi tyto požadavky patří např. minimální fyzická a psychická zralost, svoboda k tak závažnému rozhodnutí. Studie vychází z překážek, jak jsou stanoveny v kodexu kanonického práva, přihlíží však také k požadavkům zákona o rodině.

⁸⁷ Kenneth Boccafolo, Gli impedimenti relativi ai vincoli etico-giuridici tra le persone: affinitas, consanguinitas, publica honestas, cognatio legalis, in: Gli impedimenti al matrimonio canonico, Libreria editrice vaticana, Vatikán 1989, s. 210–211.

⁸⁸ CIC 1917, k. 1078.

Summary

Invalidating Obstacles – De impedimentis dirimentibus

This study handles minimum requirements a woman and a man must comply with in order to conclude marriage. These requirements are traditionally called obstacles (impedimenta) within church law. Experience has it the man and woman must comply with certain minimum conditions in order that their marriage could fulfill its purpose without having negative impact upon their own, their families, and the society. Among these obstacles we count e.g. minimum physical and psychical adulthood, as well as freedom to make a decision of such a significance. The study bases on obstacles as stated in the CIC, though the Family Act and its requirements are considered too.

Zusammenfassung

Die trennenden Hindernisse – De impedimentis dirimentibus

Diese Studie befasst sich mit den Mindestanforderungen, die von Mann und Frau für eine Eheschließung zu erfüllen sind. Diese Anforderungen werden traditionsgemäß als Hindernisse (impedimenta) genannt. Aus den Erfahrungen ergibt sich, dass der Mann und die Frau bestimmte Mindestanforderungen erfüllen müssen, damit ihre Ehe ihren Zweck nachkommt und keine negativen Auswirkungen auf sie, ihre Familien und die Gesellschaft habe. Zu diesen Anforderungen gehören z.B. minimale physische und psychische Reife oder die Freiheit solch eine gewichtige Entscheidung zu treffen. Die Studie geht von den im Kodex des kanonischen Rechts festgesetzten Hindernissen aus, dabei berücksichtigt sie auch die Anforderungen staatlichen Familiengesetzes.

Riassunto

Gl'impedimenti dirimenti – „De impedimentis dirimentibus“

Questo studio s'occupa dei minimi requisiti che i nubendi devono riempire per contrattare il matrimonio. Queste esigenze nel diritto canonico sono denominati „impedimenti“. Le esperienze fanno vedere che l'uomo e la donna devono soddisfare certe pretese minime perche il loro matrimonio possa riempire il suo scopo e non abbia conseguenze negative sia nei confronti di loro stessi sia nei confronti delle loro famiglie e della società. A queste esigenze appartiene per es. l'età minima e la maturità psichica, la libertà a decidere. Lo studio esce dagli impedimenti secondo il CIC, ma tiene presente anche le esigenze della legge sulla famiglia.

O autorovi

Jiří Kašný, SDB vyučuje církevní právo na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Je členem Společnosti pro církevní právo, Praha a Canon Law Society of America in Wahington, D.C. Pracuje jako advokát u Interdiecézního soudu v Praze.

Jiří Kašný, SDB, teaches the Church Law at the College of Theology of the University of South Bohemia, České Budějovice. He is a member of the Church Law Society, Prague, and the Canon Law Society of America in Wahington, D.C. He works as an advocate at the Interdiocesan Court of Prague.

Jiří Kašný, SDB lehrt Kirchenrecht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budeweis. Er ist Mitglied der Gesellschaft für Kirchenrecht, Prag und Canon Law Society of America in Washington, D.C. Er arbeitet als Anwalt beim Interdiözesangericht in Prag.

Jiří Kašný, SDB insegna il diritto canonico nella Facoltà Teologica dell'Università di Boemia Meridionale a České Budějovice. È membro della Società per il diritto delle Chiese a Praga e della Canon Law Society of America a Washington, D.C. Lavora da avvocato presso il Tribunale Interdiocesano a Praga.

Právo církví a náboženských společností na subjektivitu

**Na okraj rozsudků Evropského soudu pro lidská práva ve věcech
Hasan a Chaush proti Bulharsku a Metropolitní církev Besarábie
a další proti Moldávii**

JUDr. Daniel Spratek

1. Prolegomena

Svoboda náboženského vyznání je v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (1950) zakotvena v čl. 9, který stanoví: „(1) Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů. (2) Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) k čl. 9 Úmluvy není příliš četná, navíc prakticky všechny významné judikáty, týkající se náboženské svobody, nejsou starší deseti let. Z toho plyne, že řada aspektů náboženské svobody dosud není konstantně judikována, popřípadě není judikována vůbec. Přitom je třeba uvážit, že náboženská svoboda je fenoménem velmi komplexním. Samotný pojem náboženství je v mezinárodním právu chápán ve třech rovinách: jednak jako víra (akceptace nauky), jednak jako identita (sounáležitost s náboženskou skupinou), jednak jako životní styl (pravidla chování, rituály).¹ Nábo-

¹ Cf. GUNN, Jeremy T.: The Complexity of Religion and the Definition of “Religion“ in International Law. Harvard Human Rights Journal, Vol. 16, Spring 2003, s. 200–205.

ženská svoboda mimoto úzce souvisí s řadou dalších lidských práv a základních svobod: svobodou projevu, svobodou shromažďování a sdružování, zákazem diskriminace aj. Je proto důvodné věnovat pozornost každému z nečetných rozsudků ESLP, který se předmětnou tématikou zabývá.

K posledním rozsudkům ESLP k čl. 9 Úmluvy patří rozsudky ve věcech Hasan a Chaush proti Bulharsku (2000)² a Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii (2001)³. Oba dva představují významný přínos k vymezení kolektivní náboženské svobody a jejího projevu i k postavení církvi s ohledem na ochranu náboženské svobody, jakož i svobody sdružování tak, jak jsou zaručeny Úmluvou.

Jedná se o problematiku poměrně kontroverzní, která prodělává v judikatuře štrasburských orgánů proměnu. Na jedné straně stojí tendence k upozaďování kolektivní náboženské svobody, skupinových práv a institucionálních záruk. Toto směřování je výrazné v raných posudcích Komise – např. v kauze X. proti Dánsku se vyslovila, že církev je chráněna ve svém právu projevat náboženství skrze práva, zaručená jejím členům. Tato koncepce však byla brzy nato ve věci Scientologická církev proti Švédku opuštěna.⁴ Nicméně z evropského právního myšlení směřování k opomíjení kolektivní náboženské svobody nevymizelo a projevilo se např. v návrhu Charty základních práv EU (2000)⁵; na definitivní text dokumentu však vliv nemělo. Na druhé straně stojí zastánci názoru, že církev či náboženská společnost je plnohodnotným podmětem náboženské svobody. V recentní právní vědě existuje např. rozlišení tří dimenzí či stupňů náboženské svobody: 1) individuální náboženská svoboda, 2) kolektivní náboženská svoboda, 3) autonomie církvi.⁶

Shora citované rozsudky ESLP ukazují, že zmíněné třístupňové náboženské svobody vymezení není jen teoretickou konstrukcí, ale že odpovídá trendům evropské ochrany náboženské svobody v praxi.

² Dostupné na Internetu v databázi HUDOC, č. REF 00001938; <http://hudoc.echr.coe.int>. [Francouzská verze rozsudku přepisuje jména stěžovatelů jako Hassan a Tchaouch; v této stati se u všech bulharských jmen přidržuji anglického přepisu.]

³ Dostupné na Internetu v databázi HUDOC, č. REF 00003096; <http://hudoc.echr.coe.int>.

⁴ SHAW, Malcolm N.: Freedom of Thought, Conscience and Religion, in: The European System for the protection of Human Rights, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers 1993, s. 450.

⁵ Cf. ROBBERS, Gerhard, Vztah státu a církve v Evropě. Revue církevního práva, 16 – 2/2000, s. 77.

⁶ Cf. TORFS, Rik, Relationship Between the State and Religious Groups, in: La protection internationale de la liberté religieuse - International Protection of Religious Freedom. Bruxelles, Bruylant 2002, s. 132–134.

2. Hasan a Chaush proti Bulharsku

2.1 Skutková zjištění

Po demokratizaci politického režimu v Bulharsku po roce 1989 žádala část muslimské náboženské komunity v Bulharsku odstranění vrchního muftího Gendzheva a členů Nejvyšší duchovní rady z úřadů pro jejich dřívější kolaboraci s komunistickým režimem. V únoru 1992 prohlásilo státní Ředitelství pro věrovyznání volbu muftího Gendzheva z roku 1988 za neplatnou. Odvolání Gendzheva k Nejvyššímu soudu bylo odmítnuto. Následná Národní konference muslimů v září 1992 přijala nový statut muslimské náboženské společnosti a zvolila novým vrchním muftím Fikriho Saliho Hasana, prvního stěžovatele. Ředitelství pro věrovyznání jej vzápětí registrovalo a více než rok a půl jeho postavení jako hlavy bulharských muslimů nezpochybňovalo, a to i přesto, že pozici vrchního muftího si stále nárokoval i dřívější mufti Gendzhev a jeho stoupenci. V listopadu 1994 svolal Gendzhev a jeho stoupenci opoziční Národní konferenci, která přijala statut muslimské náboženské společnosti a zvolila ústřední orgány muslimské náboženské komunity v čele s Gendzhevem. V lednu 1995 se rozhodlo i druhé vedení muslimů, řízené stěžovatelem Hasanem, svolat Národní konferenci.

Mezitím se ovšem v Bulharsku ustavila nová vláda, vedená Bulharskou socialistickou stranou. Dne 22. února 1995 vydal místopředseda bulharské vlády dekret R-12, jímž schválil statut, přijatý Gendzhevovou konferencí. Následujícího dne Ředitelství pro věrovyznání uznalo i ústřední orgány muslimské náboženské společnosti v čele s vrchním muftím Gendzhevem. Gendzhev a jeho stoupenci následně násilně obsadili úřad vrchního muftího v Sofii a zabránili jeho dosavadním úředníkům, mezi nimiž byl i tajemník úřadu Ismail Ahmed Chaush, druhý stěžovatel, vykonávat svou činnost. V dubnu 1995 se první stěžovatel obrátil na Nejvyšší soud s odvoláním proti dekretu R-12: uvedl, že dekret neobsahoval nic více, než registraci nové náboženské společnosti, ale Ředitelství pro věrovyznání následně nahradilo statut a vedení již existující náboženské společnosti novým statutem a vedením. Vyšlo najevo, že oficiální motivací k tomuto počínání bylo přesvědčení, že muslimské náboženství v Bulharsku může mít jen jeden statut a jedno vedení. Stát však dle názoru stěžovatele nemá právo vnucovat muslimům takovýto názor, jestliže v Bulharsku i jiných zemích je obvyklé, že vedle sebe existuje vícero náboženských organizací téhož náboženství. Nejvyšší soud odvolání zamítl s poukazem na to, že příslušné orgány jednaly v rámci svých diskrečních pravomocí. V březnu 1995 se sešla národní konference, svolaná

stěžovatelem Hasanem, přijala novelu statutu z r. 1992 a znovu zvolila do úřadu vrchního muftího prvního stěžovatele. V červnu 1995 požádal pan Hasan jakožto vrchní muftí bulharskou vládu o registraci statutu a vedení vzešlého z březnové konference. Vláda na žádost neodpovídala, přestože její vyřízení bylo v říjnu 1995 urgováno. Následně se první stěžovatel obrátil na Nejvyšší soud, který 14. října 1996 rozhodl, že úřad vrchního muftího, reprezentovaný prvním stěžovatelem byl v roce 1992 řádně registrován jako náboženská společnost, tedy získal právní subjektivitu, v důsledku čehož má vláda povinnost registrovat nový statut a změnu ve vedení existující náboženské společnosti. Vláda však přesto odmítla registrovat statut i vedení, reprezentované muftím Hasanem, což Nejvyšší soud označil (po nové apelaci) za „nezákonný administrativní zásah do vnitřní organizace náboženské společnosti“. Navzdory dvěma rozhodnutím Nejvyššího soudu, vláda stále odmítala udělit registraci.

V únoru 1997 se v Bulharsku rozpadl socialistický kabinet a ve volbách v dubnu zvítězila pravice. Nová vláda usilovala svolat jednotící konferenci obou táborů, které se mezi muslimy vytvořily. Unifikační konference se skutečně v říjnu 1997 sešla a zvolila nové vedení, jehož členy se nestal ani Gendzhev ani Hasan. Pan Gendzhev ovšem neuznal ani závěry jednotící konference, nadále se pokládal za vrchního muftího, a obrátil se proto na Nejvyšší správní soud. Ten však dospěl k závěru, že místopředseda vlády nebyl nikdy řádně zmocněn ke schvalování statutů náboženských společností, jeho dekret R-12 byl vydán nad rámec jeho pravomocí, z čehož plyne, že Gendzhevův úřad vrchního muftího nikdy právně neexistoval a jeho rozhodnutí z let 1995-1997 jsou nicotná.

2.2 Právní posouzení

ESLP rozhodoval v prvé řadě o aplikovatelnosti čl. 9 na uvedený případ. Kdežto stěžovatelé žádali soud, aby aplikoval čl. 9, poněvadž se domnívali, že byla porušena jejich náboženská svoboda, bulharská vláda naproti tomu navrhovala, aby soud posuzoval daný případ ve světle čl. 11, který zaručuje svobodu sdružování. Vláda uváděla, že „ne každý skutek, motivovaný náboženským vyznáním, představuje projevoování náboženství ve smyslu ustanovení článku 9“.⁷

Soud se ovšem k argumentům bulharské vlády nepřiklonil a aplikoval čl. 9 Úmluvy. V rozsudku ke svému rozhodnutí uvedl: „Soud připomíná, že náboženské společnosti tradičně a všeobecně existují v organizovaných strukturách.

⁷ Hasan a Chaush proti Bulharsku, § 57. [V tomto tvrzení vycházela bulharská vláda z rozsudku ESLP ve věci Kalaç proti Turecku (1997).]

Drží se pravidel, kterým jejich následovníci často připisují božský původ. Náboženské obřady mají pro věřící svůj význam a posvátnou hodnotu, jestliže jsou vykonávány duchovními, kteří jsou k tomuto účelu oprávněni v souladu s těmito pravidly. Osobnost duchovního má bezpochyby význam pro každého člena náboženské společnosti. Účast na životě náboženské společnosti je tedy projevoáním něčího náboženství, jak je chráněno článkem 9 Úmluvy. Pokud se jedná o organizaci náboženské společnosti, článek 9 Úmluvy musí být interpretován ve světle čl. 11, který chrání výkon sdružovacího práva proti neoprávněným zásahům státu. (...) Autonomní existence náboženských společností je nepostradatelná pro pluralismus v demokratické společnosti a je tedy problematikou, která leží v samotném jádru ochrany, kterou článek 9 poskytuje. Kdyby organizační život náboženské společnosti nebyl chráněn článkem 9 Úmluvy, všechny jiné aspekty individuální náboženské svobody by tím byly dotčeny. (...) Soud tedy shledává, že stížnosti stěžovatelů je nutno posuzovat podle článku 9 Úmluvy. Nakolik se tyto stížnosti týkají organizace náboženské společnosti, soud opětovně zdůrazňuje, že článek 9 musí být interpretován ve světle ochrany, poskytované článkem 11 Úmluvy.“⁸

Následně se ESLP zabýval otázkou, zda jednání bulharské vlády ve vztahu ke stěžovatelům představuje porušení čl. 9 Úmluvy či nikoli. Vláda namítala, že rozhodnutí Ředitelství pro věrovyznání měla pouze deklaratorní povahu a nebyla tudíž způsobilá omezovat něčí práva. Naproti tomu stěžovatelé uvedli, že rozhodnutí státních orgánů mělo nesmírné následky: změnila se celá organizační struktura muslimské náboženské komunity a byl zničen její normální život. Stěžovatel Hasan byl nucen vést druhou největší náboženskou společnost v Bulharsku „z ulice s nulovými finančními prostředky“.

Soud nepovažoval za nutné, rozhodnout in abstracto, zda formální registrace náboženských společností a změn jejich vedení představují zásah do práv chráněných čl. 9 Úmluvy, nicméně dospěl k závěru, že pokud vláda při výkonu těchto práv nezůstane neutrální, dochází k zásahu do svobody věřících projevovat své náboženské vyznání ve smyslu ustanovení čl. 9 Úmluvy.⁹ Soud se dále zabýval

⁸ Ibid., § 62, § 65.

⁹ Pokud ESLP shledá porušení práva zaručeného úmluvou, u něž je stanovena výhrada veřejného pořádku, podrobuje zásah do práva či jeho omezení trojstupňové analýze: 1. zda je stanoveno zákonem (prescribed by law; prévue par la loi), zda sleduje legitimní cíl (legitimate aim; but légitime) a zda je v demokratické společnosti nezbytné (necessary in a democratic society; nécessaire dans une société démocratique). Pokud je odpověď na všechny tři otázky kladná, je omezení práva či svobody v souladu s Úmluvou. (Cf. ŠTURMA, Pavel, Úvod do Evropského práva ochrany lidských práv. Praha, Univerzita Karlova – Karolinum 1994, s. 63.)

i domácím právem, na základě něhož došlo k zásahům do vnitřní organizace muslimské náboženské společnosti a náboženské svobody stěžovatelů, a shledal, že příslušné právní předpisy poskytovaly výkonné moci neomezenou diskreční pravomoc a nebyly dostatečně jasné a předvídatelné. Výhrada veřejného pořádku proto nepřicházela v úvahu a velký senát ESLP konstatoval, že v daném případě došlo k zásahu do náboženské svobody stěžovatelů.

3. Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii

3.1 Skutková zjištění

První stěžovatelka – Metropolitní církev Besarábie – je autonomní pravoslavnou církví s kanonickou jurisdikcí na území Moldávie. Ostatních jedenáct stěžovatelů je členy eparchiální rady první stěžovatelky.

Dne 14. září 1992 ti ze stěžovatelů, kteří jsou fyzickými osobami, založili Metropolitní církev Besarábie, která navazovala na stejnojmennou církev, existující do roku 1944. V prosinci 1992 se nová církev podřídila bukurešťskému patriarchátu. Ve svém statutu se výslovně zřekla jakýchkoli politických aktivit. Církev vytvořila 117 farností v Moldávii a 8 v zahraničí.

Dne 8. října 1992 požádala nově vzniklá církev o registraci, neboť podle moldavského zákona č. 979-XII z 24. 3. 1992, o náboženských společnostech, musí být každá církev nebo náboženská společnost, která chce na území Moldávie působit, registrovaná vládou. Státní sekretariát pro věci náboženské však žádosti o registraci Metropolitní církve Besarábie nevyhověl. Správní žaloba k soudu byla v odvolací instanci rovněž zamítnuta.

Mezitím byla dne 7. února 1993 vládou zaregistrována Metropolitní církev Moldávie, představující eparchii podřízenou patriarchátu v Moskvě.

Stěžovatelé posléze v letech 1995–1997 opakovaně neúspěšně žádali vládu o registraci Metropolitní církve Besarábie a následně podávali správní žaloby k soudům. V prosinci 1997 Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí vyslovil, že odmítnutí registrace ze strany vlády nenarušuje náboženskou svobodu stěžovatelů, protože tito jsou pravoslavnými křesťany a svou víru mohou projevat v rámci vládou uznané Metropolitní církve Moldávie. Soud celou záležitost pokládal za spor uvnitř jedné církve.

Navzdory rozhodnutí Nejvyššího soudu se stěžovatelé v březnu 1999 znovu obrátili na vládu se žádostí o registraci. Tuto žádost ministerský předseda v červenci 1999 zamítl s odůvodněním, že Metropolitní církev Besarábie není

náboženskou společností v právním slova smyslu, nýbrž pouze schizmatickou skupinou uvnitř Metropolitní církve Moldávie a odkázal stěžovatele na patriarcháty v Rusku a Rumunsku.

Stěžovatelé dále ESLP doložili řadu případů, kdy členům Metropolitní církve Besarábie bylo bráněno ve výkonu jejich náboženství a byla dotčena jejich majtková práva: jednalo se o správní postihy duchovních za nelegální bohoslužby, nečinnost státních orgánů při násilných útocích na členy církve, nátlak ze strany státních orgánů na členy Metropolitní církve Besarábie, aby vstoupili do Metropolitní církve Moldávie, zabírání církevních budov, odepření vyplácení důchodů penzionovaným duchovním apod. Roku 1994 vydal Státní sekretariát pro věci náboženské memorandum, v němž uvedl, že nebude-li nelegální činnost Metropolitní církve Besarábie zastavena, způsobí to nejen destabilizaci pravoslavné církve ale i celé moldavské společnosti.

3.2 Právní posouzení

Stěžovatelé před ESLP uvedli, že výše popsanými událostmi došlo k zásahu do jejich náboženské svobody, neboť v Moldávii může být praktikováno pouze náboženství uznané vládou. Vláda namítala, že Metropolitní církev Besarábie je pravoslavnou církví a pravoslavná církev byla uznána roku 1993 jako Metropolitní církev Moldávie. Z náboženského hlediska není mezi oběma církvemi rozdíl.

ESLP se nejprve zabýval otázkou, zda došlo k zásahu do náboženské svobody, jak je chráněna čl. 9 Úmluvy. Jelikož podle moldavského práva může být vykonáváno pouze to náboženství, které je uznáno státem, církev, která státní uznání neobdržela, nemohla působit ani v rovině kultovní ani v rovině sdružovací. Znamenalo to, že duchovní této církve nemohli konat bohoslužby, její členové nebyli oprávněni se setkávat k praktikování svého náboženství a církev nemající subjektivitu se nemohla domáhat soudní ochrany svých majtkových práv. Soud tedy uzavřel, že odepření registrace stěžující církve znamenalo zásah do náboženské svobody, jak je chráněna čl. 9 Úmluvy.

Následně Soud zkoumal, zda tento zásah do náboženské svobody je ospravedlnitelný podle druhého odstavce čl. 9 Úmluvy. Co se týče zákonného základu odepření registrace, přijal soud, že zde byl. Moldavská vláda se následně dovolávala toho, že odepření registrace stěžující církve bylo odůvodněno ochranou veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti. Dle názoru vlády by uznání Metropolitní církve Besarábie vedlo k rozpadu pravoslavné komunity, která v mladém

moldavském státě splňuje úlohu jednotícího prvku; zároveň by byly posíleny protistátní snahy o znovusjednocení Besarábie a Rumunska, což by mohlo dokonce ohrozit i územní integritu státu. Soud názor vlády akceptoval a přijal stanovisko, že zásah do náboženské svobody sledoval legitimní cíl.

Dále se ovšem Soud musel zabývat tím, zda narušení náboženské svobody, sledující legitimní cíl a opírající se o zákonný základ, bylo v demokratické společnosti nezbytné. Po připomenutí obecných zásad, jimiž se při posuzování legitimního cíle řídí, a právních názorů vyslovených v případě Hasan a Chaush proti Bulharsku, uvádí: „Výkon práva projevat náboženství, zejména pro náboženskou společnost, v jeho kolektivní dimenzi, znamená mimo jiné možnost zajištění soudní ochrany náboženské společnosti, jejích členů a jejího majetku, takže článek 9 musí být nazírán nejen ve světle článku 11, ale také ve světle článku 6¹⁰.“¹¹

Následně se ESLP zabýval třemi argumenty, kterými vláda usilovala ospravedlnit svůj zásah do náboženské svobody stěžovatelů, tj. postupem podle moldavského práva a moldavských ústavních principů, ohrožením územní soudržnosti a ochranou společenského míru a porozumění mezi věřícími, a následně zkoumal přiměřenost zásahů do náboženské svobody ve vztahu k sledovaným cílům. Soud na základě analýzy moldavského zákona č. 979-XII z 24. 3. 1992 shledal, že pouze náboženství, uznaná rozhodnutím vlády, mohou být v Moldávii praktikována. Konkrétně to znamená, že jen uznaná náboženská společnost má právní subjektivitu, může vyrábět a prodávat zvláštní liturgické předměty, zaměstnávat duchovenstvo a jiné zaměstnance či domáhat se právní ochrany majetku, potřebného pro bohoslužbu. Navíc sdružení, jejichž cíle jsou byt' jen zčásti náboženské, podléhají předpisům, týkajícím se náboženských společností.

Soud uzavřel, že odepření státního uznání stěžující církvi mělo pro náboženskou svobodu stěžovatelů takové důsledky, že nemůže být pokládáno za přiměřené legitimnímu cíli či za nezbytné v demokratické společnosti; proto v daném případě byl porušen čl. 9 Úmluvy.

4. Význam rozsudků

Oba případy vycházejí z obdobného skutkového stavu: jedná se v nich o vznik určitého rozdělení či schizmatu v rámci jednoho náboženství, kdy státní orgány

¹⁰ Čl. 6 Úmluvy upravuje právo na nestranné soudní řízení.

¹¹ Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii, § 118.

odepírají jedné z náboženských skupin registraci či státní uznání, jsouce při tom vedeny partikulárními politickými hledisky.

Co se týče zkoumání práva církví a náboženských společností na subjektivitu, tkví význam rozsudku ve věci Hasan a Chaush proti Bulharsku v tom, že prohlásil organizační strukturu církve či náboženské společnosti a osobnost duchovního za součást náboženského přesvědčení věřících a autonomní existenci náboženských společností za nepostradatelnou pro pluralismus v demokratické společnosti. V důsledku toho Soud uznal za potřebné interpretovat čl. 9 Úmluvy ve světle čl. 11, vždy když se jedná o organizaci náboženské společnosti. V této souvislosti je třeba připomenout rozsudek ve věci Sidiropoulos proti Řecku (1998), kde Soud dospěl k závěru, že právo sdružovací, zaručené čl. 11, zahrnuje právo občanů, sdružujících se k společným cílům, vytvořit právnickou osobu. Z hlediska systematického výkladu Úmluvy a příslušné judikatury ESLP je právo církví na subjektivitu, jakožto součást jejich náboženské svobody a práva sdružovacího, implicitně v rozsudku ve věci Hasan a Chaush proti Bulharsku obsaženo.¹²

V rozsudku ve věci Metropolitní církev Besarábie a další proti Moldávii Soud již výslovně uvádí, že nemůže-li náboženská společnost praktikovat jednotlivé aspekty kolektivního náboženského projevu, jakými jsou např. vlastnictví sakrálních objektů či procesní legitimace při soudní ochraně majetkových práv k objektům, potřebným pro bohoslužbu, je narušována její náboženská svoboda. Jen těžko si lze představit výkon těchto práv bez přiznání právní subjektivity.

Na druhou stranu je třeba připomenout, že Soud vycházel při vynášení rozsudku z moldavského právního řádu, který umožňoval praktikovat jen ta náboženství, která vláda uznala, a který neumožňoval sdružením, byt' jen zčásti náboženským, existovat v jiné formě než je státem uznaná církev či náboženská společnost. Lze tedy mít za to, že pokud by náboženské sdružení mohlo získat právní subjektivitu jinak, než uznáním za státem registrovanou církev či náboženskou společnost, Soud by porušení čl. 9 nevyslovil. Pokud by však stát různým náboženským komunitám udílel subjektivitu diferencovaně (např. dle počtu příslušníků či délky působení v zemi), musel by prokazovat, že nedošlo k porušení čl. 9 ve spojení s čl. 14, který zakotvuje zákaz diskriminace při užívání práv a svobod přiznaných Úmluvou.

¹² Cf. LEHNHOF, Lance S., Freedom of religious association: The right of religious organizations to obtain legal entity status under European Convention, Brigham Young University law Review, 2002, č. 2., s. 571–573, 603.

Resumé

Autor si všímá rozsudků ESLP k čl. 9 Evropské úmluvy o lidských právech ve věcech Hasan a Chaush proti Bulharsku (2000) a Metropolitní církve Besarabie a další proti Moldávii (2001). Oba dva představují významný přínos k vymezení kolektivní náboženské svobody a jejího projevu i k postavení církví s ohledem na ochranu náboženské svobody jakož i svobody sdružování tak, jak jsou zaručeny Evropskou úmluvou o lidských právech.

Summary

Right of Churches and Religious Societies to Subjectivity – About Adjudications of the European Court for Human Rights in re Hasan & Chaush vs Bulgaria, and The Metropolitan Church of Besarabia et alia vs Moldavia

The Author notes verdicts of the European Court for Human Rights (ECHR) as to art. 9 of the European Convention on Human Rights in re Hasan & Chaush vs Bulgaria (2000), and The Metropolitan Church of Besarabia et alia vs Moldavia (2001). Both of them represent a significant development toward definition of collective religious freedom and its expression, and of status of churches regarding the religious freedom protection as well as freedom of association as guaranteed by the Convention.

Zusammenfassung

Das Recht der Kirchen und Religionsgemeinschaften auf Rechtssubjektivität – Zu den Urteilen des Europäischen Gerichtshofes für Menschenrechte in den Rechtssachen Hasan und Chaush gegen Bulgarien und der der Metropolitankirche Bessarabiens gegen Moldavien

Autor führt im Artikel seine Bemerkungen zu den Urteilen des EGMR zum Art. 9 der Europäischen Menschenrechtskonvention in den Rechtssachen Hasan und Chaush gegen Bulgarien (2000) und der Metropolitankirche Bessarabiens u. a. gegen Moldavien (2001) aus. Beide stellen einen beträchtlichen Beitrag zur Abgrenzung der kollektiven Religionsfreiheit und deren Äußerung, als auch der Versammlungsfreiheit, wie sie sich aus der EMRK ergeben, dar.

Riassunto

Il diritto delle Chiese ed Enti Religiosi alla soggettività – Al margine delle sentenze della Corte Europea per i Diritti dell'Uomo nei casi Hasan e Chaush c/a Bulgaria (2000) e La Chiesa metropolitana di Bessarabia ed altri c/a Moldavia (2001)

L'autore nota le sentenze della Corte Europea per i Diritti dell'Uomo (CEDU) toccanti l'art. 9 della Convenzione Europea sui Diritti dell'Uomo, nei casi Hasan e Chaush c/a Bulgaria (2000) e La Chiesa metropolitana di Bessarabia ed altri c/a Moldavia (2001). Entrambe le sentenze rappresentano un importo significativo al delineamento della nozione „libertà di religione collettiva“ a della sua espressione, ed alla posizione delle Chiese rispetto alla protezione della libertà di religione siccome della libertà d'associarsi nell'ambito garantito dalla Convenzione.

O autorovi

JUDr. Daniel Spratek, nar. 15. 6. 1979 v Českém Těšíně. V letech 1997–2002 absolvoval PFUK, nyní pokračuje ve studiu v doktorském studijním programu v oboru mezinárodního práva veřejného. Je dlouholetým členem Společnosti pro církevní právo a členem Právní komise Slezské církve evangelické a.v.

JUDr. Daniel Spratek, born in Czech Cieszyn in 1979. In the years 1997–2002, he finished the Law Faculty of Charles University. Now he continues his study for the doctor degree in international law. He is a long-time member of the Church Law Society and member of the Council of Lawyers of the Silesian Protestant Church.

JUDr. Daniel Spratek, geb. 15.6. 1979 in Český Těšín. In den Jahren 1997–2002 absolvierte er Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Zur Zeit studiert er an derselben Fakultät im Doktorandenstudium im Bereich des Völkerrechts. Er gehört zu den langjährigen Mitgliedern der Gesellschaft für Kirchenrecht und ist Mitglied der Rechtskommission der Schlesischen evangelischen Kirche A:B.

JUDr. Daniel Spratek, nato il 15 giugno 1979 a Český Těšín. Fra gli anni 1997–2002 studente della PF UK, oggi continua gli studi nel programma di ricerca in materia del diritto pubblico internazionale. Da molti anni è membro della Società per il diritto delle Chiese e fa parte della commissione giuridice presso la Chiesa evangelica luterana in Silesia.

Bůh v Ústavě? K otázce odkazu na náboženskou dimenzi v preambuli Smlouvy o Ústavě pro Evropu

God in the EU Constitution – on discussion about the preamble of the in-preparation constitution of the EU

Gott in der Verfassung der EU – zur Diskussion herum der Präambel des Vertrags über Verfassung der Europäischen Union

Il Dio nella Carta costituzionale dell'UE – alla discussione sul preambolo del patto costituzionale dell'UE

Příspěvky jsou přeloženy z rakouského časopisu Österreichisches Archiv für Recht & Religion č. 3/2002. Jedná se o pokračování z minulého čísla Revue církevního práva č. 25 – 2/03.

IV.

Stefan Hammer

Odkazy v textu na náboženské obsahy staví sekulární ústavu nevyhnutelně do napjatého vztahu ke svým vlastním předpokladům. To je vyjádřeno v nepokryté podobě nejlépe v textu polské ústavy z roku 1997, kde je každému výslovnému odkazu na víru postaven na roveň nenáboženský přístup: „my, ... všichni občané republiky, jak věřící v Boha ..., tak i ti, kdo tuto víru nemají ..., vděční ... za kulturu vycházející z křesťanského dědictví a univerzálních lidských hodnot ..., s pocitem odpovědnosti před Bohem nebo vlastním svědomím ...“¹ Za cenu vzdání se elegantní stručnosti se zde chce říci, v čem mohou být občané sekulárního státu v náboženských otázkách zajedno: Souhlasíme s rozdílnými názory (We agree to disagree). To není nijaká banalita, nýbrž ozřejnění toho, co bylo pracně dosaženo po evropských náboženských válkách a co dnes vzhledem k zárodkům „fundamentalistických proudů“ nejrůznější provenience nabývá opět na aktuálnosti: tím je nezbytné vzájemné uznání občanů jakožto rovnoprávných politických subjektů, a sice do té míry, do jaké nejsou jednotní, pokud jde o je-

¹ Citováno podle A. P. Blaustein & G. H. Flanz, *Constitutions of the Countries of the World*, New York, lístkovnicové vydání z roku 1993 a násl., Polsko 1997.

jich náboženství a o jejich politický význam. Zrovna tak se nabízí otázka, jestli právní záruky tohoto vzájemného uznání nelze lépe poskytnout na jiném místě ústavní listiny, které je z hlediska právního státu vhodnější, a sice v rámci úpravy základních práv. V tomto smyslu patří právo náboženské svobody k politickým „základním slibům“,² který dala (uznávající) společnost sekulárního ústavního státu každému ze svých rovnoprávných členů.

Přesto odkaz na náboženské odkazy v ústavním textu vyžaduje, aby bylo nad rámec lidskoprávních záruk poskytnuto něco, co samo o sobě nemá charakter právní záruky a tyto záruky také nerelativizuje. Proto se také tento odkaz povětšinou nachází v té části ústavy, která není z právního pohledu bezprostředně „použitelná“, totiž v preambuli. Mohla by tu být určitá snaha použít odkaz na „Boha“ nebo na „stvoření“ v budoucí evropské ústavě na obzvláště citlivé oblasti celoevropské politické odpovědnosti, v kterých je to, co je z morálního hlediska mimo lidskou dispozici, vystaveno narůstající míře technologické proveditelnosti – počínaje využíváním životního prostředí, a chovem hospodářských zvířat nebo lidskou genetikou konče. Především s ohledem na velkou odpovědnost za následky je zapotřebí na straně občanů, jakož i politických funkcionářů postoj, který si je vědom „mezí lidského počínání“.³ Na jednu stranu jsou ovšem možné důsledky tohoto přístupu natolik neurčité, že vyžadují legislativní konkretizaci pro to, aby se staly právně závaznými. Pokud je možné se sjednotit na závazných konkretizacích (jako např. na zákazu klonování člověka nebo na ochraně zvířat jakožto státním zájmu), není na druhou stranu žádný důvod ústavně-právně stanovit jedno z možných etických odůvodnění a opatřit jej zvláštní autoritou. Neboť ve skutečnosti lze najít pro zájmy tohoto druhu takové okruhy odůvodnění, které nelze připsávat pouze určitým náboženským vyjádřením. Ústava, která je vázána příkazem světonázorové neutrality, by neměla takové exkluzivní prisuzování ani nepřímo privilegovat.

V ústavě je popírána specifická funkce náboženských odkazů, pokud je jí prisuzován obsah konkrétní právní záruky. Její smysl může spočívat daleko spíše v tom, že je odkazováno na zdroj, z kterého je živen politický ethos, na

² Tak ve vztahu k zárukám lidské důstojnosti čl. 1 odst. 1 německého Základního zákona, H. Hofmann, *Die versprochene Menschenwürde* (1993), znovuotištěno in: H. Hofmann, *Verfassungsrechtliche Perspektiven*, Tübingen 1995, 104 nn. (115 nn.).

³ Tak např. Ústava Mecklenburska-Předních Pomořan, cit. podle P. Häberle, *Verfassungslehre als Kulturwissenschaft*, Berlin 1998, 954, který vidí v připomenutí lidské omezenosti funkcí stávajících klauzulí o Bohu. Také podle D. Thürer, *Diskusní příspěvek, VVDStRL 59* (2000) 301–303 (301), vyjadřuje *invocatio Dei* na začátku švýcarské Spolkové ústavy v obecné rovině, že „veškeré lidské dílo je omezené“.

němž musí spočívat i svobodné evropské společenství, aniž by bylo schopno jej samo garantovat.⁴ Pro tuto funkci se jeví preambule jako skutečně přiměřená, neboť neobsahuje žádné právní záruky, nýbrž pojmenovává etické prameny pro odpovědné politické jednání. Aby bylo toto jednání mobilizováno, není sice zapotřebí výslovné zmínky v ústavním textu, tato zmínka může ovšem pomoci občanům Evropy najít se ve své nové ústavě, pokud jde o jejich reálný životní postoj. Má-li být ale Evropa domovem všech evropských občanů,⁵ tak nemůže toto nábožensky neutrálně koncipované společenství chápat sebe samo i po etické stránce nejen jako založené na křesťanství. Odkaz na křesťanské dědictví Evropy by byl legitimní jen tehdy, kdyby se mohly uplatnit v tom samém kontextu i jiné součásti ze současného evropského „rezervoáru ethosu“, které buď zcela relativizují náboženské základy (jako sekulární humanismus a osvícenství), nebo doplňují křesťanské kořeny jinými, částečně i nově přístupujícími náboženskými směry (židovství, islám nebo i náboženství z Dálného Východu). To, že se zmíněné elementy, které mají být zohledněny, počítají mezi duchovní dědictví Evropy jen částečně, by nemělo hrát rovněž žádnou roli, když by měl smysl explicitních světonázorových odkazů v ústavě spočívat právě v tom, umožnit politickou identifikaci všech občanů vycházejících i z neevropské tradice. Ale i takto abstraktně formulovaný odkaz na Boha by byl nedostatečný, aby mohl zohlednit celé, zde relevantní spektrum. To bylo dosaženo jasně v polském textu.

Skutečnost, že se nalezení vyvážené formulace na celoevropské úrovni ukazuje jako o to složitější, by nemělo být důvodem pro to se o to nepokusit. Ani poukazy na možné „fundamentalistické“ zneužití ze strany zainteresovaných subjektů s rozdílným náboženským pozadím neobstojí: Kdo by se chtěl vzdát záruk svobod v ústavě jenom proto, že by mohly sloužit jako záminka pro soukromou zvlí? Co by ale nábožensky-světonázorový odkaz v textu evropské ústavy v každém případě naznačoval, je takové chápání sekularity, které neomezuje náboženství a světonázorové přesvědčení na soukromou sféru, nýbrž jim zajišťuje možnost rozvoje i ve veřejné politické sféře. Potud by taková formulace otevírající se náboženstvím a světovým názorům měla dopad na chápání právních záruk týkajících se neutrality a náboženské svobody. Takovéto chápání odpovídá koncepci

⁴ Ve smyslu klasického výroku E.-W. Böckenfördeho, *Die Entstehung des modernen Staates als Vorgang der Säkularisation*, in: E.-W. Böckenförde (Hrsg.), *Staat – Gesellschaft – Freiheit*, Frankfurt am Main 1976, 42 (60): „Svobodný ústavní právní stát žije z předpokladů, které nemůže garantovat. To je odvážný čin, ke kterému se odhodlal kvůli svobodě samé.“

⁵ V narážce na BVerfGE 19, 206 (216).

převažující ve střední Evropě a bylo by z tohoto pohledu pozitivní, naráželo by ale právě z tohoto důvodu na laicisticky orientované tradice, jakou je třeba ta francouzská. Přes narůstající sbližování v konkrétních oblastech vyznačuje se Evropa i nadále mnohostí ústavně-právních modelů úpravy náboženství, které se pohybují v rámci kategorie „demokratické ústavní státnosti“. Postoje k otázce náboženského odkazu v celoevropském ústavním dokumentu závisí na odpovídajících národních tradicích.⁶ Neustále se opakující a zdlouhavé kontroverze o těchto otázkách na národní úrovni dokládají, že se v případě tohoto tématu jedná o důležitý element v procesu sebeporozumění ústavního společenství, pokud jde o jeho identitu.⁷ Vzhledem k jinému principu, který bude mít vliv na budoucí celoevropskou ústavu, totiž principu zachování identity členských států (dnes čl. 6 odst. 3 Smlouvy o EU), se objevují pochybnosti, jestli lze zde dojít k jednotě. Diskuse o tom by neměla být opominuta. I když nepovede k žádnému výsledku, byla by tato okolnost názorným příkladem pluralistické, legitimní struktury Evropy.

⁶ Tuto legitimní mnohost zdůrazňuje Häberle (pozn. 3) 952 n., 960.

⁷ Podle J. P. Müllera, Grundrechte in der Schweiz, Bern 1999, 3 vyprovokovalo převzetí invocatio Dei do nové švýcarské spolkové ústavy 1999 „spory jako žádné jiné ustanovení ústavy“.

V. Theo Öhlinger

1. Invocatio Dei

Každá osoba má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského přesvědčení, říká se v čl. 10 Charty základních práv EU v návaznosti na čl. 9 Evropské úmluvy o lidských právech. K tomuto právu patří – jak doslova vyjadřuje čl. 10 Charty – „svoboda měnit své náboženské přesvědčení nebo světový názor“. Mezi takové světové názory patří i možnost nevěřit v Boha: Charta a Evropská úmluva o lidských právech uznávají svobodné přesvědčení agnostiků a ateistů.

Ochrana této (široce chápané) náboženské svobody každého jednotlivce, jakož i neutralita ve vztahu k různým náboženským společenstvím jsou základními pilířmi moderního ústavního státu. Ústavní stát je tedy státem sekulárním. Ústava a moderní právo jsou produktem této sekularity.

Ústava tohoto typu se dostává proto do rozporu, pokud se dovolává Boha – ledaže by takovémuto Invocatio Dei nebyla přiznávána žádná normativní síla. To je ostatně řešení, kterým se interpreti oněch ústav obsahujících odkaz na Boha snaží vyhnout vzniklému dilematu: „Z odpovědnosti před Bohem“, které se dovolává preambule bonnského Základního zákona, nelze „vyvozovat žádný regulativní obsah.“¹ Nebo je „Bůh“ chápán bez jakéhokoliv vztahu k nějaké konfesi jako pouhá abstraktní formule o transcendentních souvislostech,² který si může každý libovolně konkretizovat.

Odvolání se na Boha v ústavě se ukazuje tudíž jako nadbytečné – a tím i také spor, jestli takové odvolání má být pojata do ústavy nebo ústavní smlouvy EU. Kdo věří v Boha, nepotřebuje k tomu potvrzení ústavou nějakého státu nebo společenství států. Kdo nevěří v Boha, ten se nenechá ústavou přesvědčit

¹ Viz např. M. Zuleeg, in: E. Denninger, W. Hoffmann-Riem, H.-P. Schneider, E. Stein & R. Wassermann (Hrsg.), Alternativ-Kommentar zum Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland, Neuwied, 2001, preambule, marg. č. 10; ve výsledku podobně P. Kunig, in: I. v. Münch & P. Kunig (Hrsg.), Grundgesetzkommentar I, München 2000, preambule, marg. č. 12 nn.: toto dovolávání se Boha nemá samostatný právní obsah.

² Viz např. D. Thüerer, Diskussionsbeitrag, VVDsRL 59 (2000), 301-303 (301), k invocatio Dei v nové švýcarské spolkové ústavě.

o opaku. Není totiž funkcí ústavy, aby dokládala náboženské pravdy nebo je vyvracela. Jejich funkcí je chránit jednotlivce od veškerého tlaku v tomto ohledu a garantovat svobodnou činnost každého náboženství ve společnosti (v souladu s obecným zákonodárstvím).

2. Odkaz na náboženské dědictví Evropy

Preambule, často velmi obsáhlé, jsou každopádně běžné v právu EU. Lze proto očekávat, že i budoucí ústavě EU bude předřazena preambule. Hodně závisí na rozsahu a stylu takové preambule, zejména na tom, jestli nebude orientována jen do budoucna, nýbrž i do minulosti: Mělo-li být v ní odkazováno na dějinné předpoklady sjednocené Evropy, tak bude nezbytné vyjmenovat i náboženské dědictví Evropy. Neboť Evropa není pojmem geografickým, nýbrž kulturním. Jako taková se zakládá na křesťanství, a sice jeho latinské variantě. Bez svého náboženství by Evropa nezůstala i přes rozpadnutí se na jednotlivé státy zachována jako kulturní jednotka, která se začala ve 20. století formovat v politickou jednotku.

Toto náboženské dědictví je vesměs stále aktuální: Představuje část oněch etických předpokladů, na které je demokratická státnost zjevně odkázána, které ovšem nemůže sama garantovat. Ale právě proto, že se jedná o předpoklady funkční ústavy, které nejsou proveditelné jí samou, je nepodstatné, jestli jsou v ústavě pojmenovány nebo ne. Zapřísaháním se v textu ústavy se nikdy nestane skutečností.

Současná Evropa zaujímá ke svému náboženskému dědictví postoj v mnoha spleťtých tradicích: Renesance, reformace a osvícenství vytvořily dnešní Evropu v často tvrdých bojích proti křesťanství a především proti katolické církvi. Obzvláště ústavní stát se svojí náboženskou neutralitou, svojí ochranou základních práv a demokracií právního státu musel být na náboženstvích vyvzdorován.

3. Problém Turecka

Pokud Evropa odvozuje svoji identitu z latinského křesťanství, tak je již členství ortodoxního Řecka v EU problematické, což také bývá příležitostně tvrzeno.³ Ale jak by bylo možné popírat příslušnost k Evropě v případě země, kde mají původ evropská filosofie, evropské umění a také evropská demokracie?

³ Viz např. J. Isensee, Vorrang des Europarechts und deutsche Verfassungsvorbehalte – offener Dissens, in: J. Burmeister (hrsg.), Verfassungsstaatlichkeit. FS Stern (65), München 1997, 1239–1268 (1251 n.).

Antické Řecko je stejně jako křesťanství nepostradatelnou součástí duchovního dědictví Evropy.

Spolu s Řeckem jsou tu i další země Balkánu, které náleží k tradici byzantské říše a kterým bychom nemohli z kulturních důvodů odepřít členství v EU. Dějiny těchto států jsou ostatně úzce spojeny s dějinami Evropy. Tuto otázku bychom si jednou mohli položit ve vztahu k Ukrajině nebo Bělorusku, odhlédneme přitom zcela od Ruska, ovšem méně z důvodu jejich ortodoxní tradice, nýbrž z důvodu jejich byzantské tradice, která má své důsledky až do dneška.

Aktuální je ale problém Turecka. Je nasnadě, že Evropa v dohledné době nemá zájem na tom rozšířit své vnější hranice až k Eufratu. Problematika je ovšem hlubší.

Nemůže to být zcela jistě náboženství, ke kterému se hlásí velká většina Turecka, které vylučuje tento stát z členství v EU. Neboť EU je nábožensky neutrální a bude svoji budoucí ústavou respektovat náboženskou svobodu těch, kteří se hlásí k islámu (viz sub 1.).

Problém není také v ústavě Turecka, která se svým zdůrazněním sekularity stojí více v západní tradici. Problém spočívá spíše v tom, že turecká společnost neprošla transformačními procesy renesance a osvícenství, v nichž se evropské společnosti emancipovaly od církví a vytvořily své nábožensky neutrální ústavní státy. Proto potřebuje laicistická ústava Turecka stálou ochranu armády – což je situace neslučitelná s evropským chápáním ústavy. Pokud tato situace trvá, nemůže se stát Turecko členem EU. Ale ani široce přijímaná laicistická ústava by nebyla dostačujícím důvodem. Neboť i praktická transpozice a aplikace evropského práva nebude v Turecku odpovídat evropským standardům do té doby, dokud nebude základní hodnota tohoto právního řádu – absolutní hodnota jednotlivce – akceptována ve stejné míře a společensky zakotvena jako ve zbytku Evropy. V každém komplikovaném (a korektním) rozsudku evropského soudece se skrývá něco z Locka, Rousseaua nebo Kanta a Evropa sahá tak daleko, dokud toto platí. Bez tohoto „evropského mýtu“ by mohla trvale fungovat možná zóna volného obchodu, ale nikoliv politická unie.

Odvolání se na Boha v evropské ústavě by mělo ostatně ve vztahu k Turecku paradoxní efekt, že by podnítilo ty síly, které se obracejí proti zdůrazňované sekularitě ústavy tureckého státu, tj. islamisty. Neboť, že Bohem nemůže být myšlen jen křesťanský Bůh, se rozumí samo sebou ve vztahu k mnoha občanům Unie, kteří se hlásí k islámu. Pokud se dovolává Boha evropská ústava, proč by to potom nemohla učinit ústava státu, který usiluje o členství v ní? Jelikož islamismus vyžaduje více než jen neomezené náboženské aktivity ve společnosti,

jelikož usiluje o státní náboženství, je tím pádem mnohem méně slučitelnější s evropskou ústavní tradicí.

Stimulovat islamismus v Turecku by mělo pro Evropu mnohem horší – zahraničně a bezpečnostně politické – důsledky. Pod zástěrkou nábožensky formulované preambule ponechat Turecko mimo EU by poškodilo spíše Evropu samotnou. S ohledem na budoucí –chtěné či nechtěné – členství Turecka v EU se ukazuje debata okolo nábožensky formulované preambule nejen jako nadbytečná, ale navíc jako krajně problematická.

VI. Peter Perenthaler

1.

Nejprve je třeba vycházet z toho, že i evropská ústava bude vyjádřením – i z důvodu principu ústavní homogenity s členskými státy – zásady sekulárního státu a EU. „Sekularita“ je zde chápána ve smyslu ústavněprávní ve vztahu k náboženství a má dva základní významy: Na jednu stranu vyjadřuje odmítnutí Boží milosti jako zdroje suverenity a s tím spojené suverenity lidu a nezávislosti státní moci na náboženské legitimaci. Na druhou stranu znamená sekularita nezávislost církví a náboženských společenství – zejména ve vnitřních záležitostech a duchovní oblasti – na státní moci. V tom tkví jeden z nejstarších znaků moderního státu, který má základy již ve středověké teorii o dvou mečích. To, že Evropská unie a její právo spočívá na takovém chápání sekularity, se ukazuje v neposlední řadě ve formulacích Prohlášení č. 11 k Amsterdamské smlouvě z 10. 11. 1997 (ABL. 1997 C 340/133) o postavení církví a světonázorových společenství. Také zásada suverenity lidu, na níž bude spočívat i evropská ústava, není vyložitelná bez této „sekularity“ supranacionálního právního řádu.

Rovněž „*invocatio Dei*“ v preambuli k ústavě nepřináší podle převažujícího názoru přímou náboženskou legitimaci státu (suveréna z Boží milosti), neboť by to odporovalo základním strukturám svobodné ústavy a odpovídající tvorbě práva. Vyjadřuje se v ní spíše všeobecná, eticky odůvodněná odpovědnost lidí žijících v režimu této ústavy za zákonodárství a jeho provádění. Transcendentálně je v tomto případě odůvodněno nikoliv zákonodárství, ale odpovědnost lidí.

2.

K tomuto výkladu státního principu sekularity jakožto vzájemné nezávislosti a zajištění „vlastního pole působnosti“ pro stát a náboženství dodejme, že je třeba si povšimnout moderní politologické kritiky všeobecné teorie sekularity: Moderní stát, zejména jeho demokratická struktura a prvek právního státu, nelze vykládat jako pouhou „sekularitu“. Ukazuje se mnohem více, že i v demokracii musí být právo a suverénita lidu ohraničena „zvenčí“ – tj. transcendentálně, má-li zůstat demokracie funkční. Modernímu státu jsou dopředu dány jako zavazující

a jeho suverenitu přesahující meze, v každém případě lidská práva, sociální spravedlnost, ekologická přijatelnost ve světle práv budoucích generací, ale také formální meze jako tolerance menšin, nenásilné řešení konfliktů, panství práva a ostatní hodnotové základy demokracie a právního státu.

Paradox svobodného státoprávního ústavního uspořádání tkví v tom, že spočívá na transcendentních právních a hodnotových základech, které nemůže samo nabídnout, bez jejichž platnosti a účinnosti se ale nemůže natrvalo obejít.

3.

Transcendentální aspekt těchto právních hodnotových základů demokracie se ukazuje obzvláště v lidských právech a v principu lidské důstojnosti: Obojí je právu předem dáno, aniž by jejich substance mohla být libovolně tvořena nebo vyčerpávajícím způsobem formulována. Ústavy odkazují v této souvislosti v patřičné skromnosti na „člověka v řádu stvoření“, na odpovědnost „před Nejvyšší bytostí a pod její záštitou“, na odpovědnost před Bohem a lidmi či jiná vyjádření transcendentnosti. V tom je vyjadřována okolnost, že žádný ústavní text nemůže učinit předmětem dispozice něco absolutního (J. P. Müller), tedy také ne lidskou důstojnost. Proto nemůže být „*invocatio Dei*“ bezprostředně právně závazné, ale může být stanoveno jen prostřednictvím svědomí každého člověka.

4.

Klíčovou otázkou, která se podle mne v této souvislosti nabízí, je, jestli právo EU potřebuje již dnes tuto transcendentální dimenzi a jestli je pro něj přiměřená. Transcendentální dimenze práva tohoto druhu je jedním z prahů na cestě ke státnosti ústavy a právního řádu, jež vytváří.

Pro „překročení tohoto prahu“ hovoří jistě současná homogenita hodnot mezi ústavami EU a členskými státy. Kromě toho předpokládají dnešní dimenze evropského „společenství práva“ podle mne stále více materiální vodítka a meze „suverenity EU“ vyžadující již dnes etickou a humánní dimenzi evropského práva, která může být odůvodněna jen „zvenčí systému“.

Pro mnohé lidi je tedy konfesně neutrálně formulované „*invocatio Dei*“ stále ještě – nebo také opětovně (na „volném trhu náboženství“) – vhodnou cestou k nyní zjevně nezbytnému odvolání se na transcendentno v rámci evropského právního řádu.

VII.

Francesco Margiotta Broglio

Předsednictvo Evropské Rady zveřejnilo 16. února 2003 návrh čl. 1–16 (hlavy I.–III.) Ústavní smlouvy Evropské unie. Čl. 2 tohoto návrhu stanoví: „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobodě, demokracii, vládě práva a úctě k lidským právům – na hodnotách, jež jsou společné všem členským státům. Jejím cílem je společnost míru skrze uskutečňování tolerance, spravedlnosti a solidarity.“

Tedy žádný odkaz na tzv. náboženské hodnoty, kterak bylo požadováno hlavními křesťanskými církvemi v Evropě a se zvláštní naléhavostí pak katolickou církví a samotným papežem. Prozatím představitelé členských zemí EU na konferenci v Bruselu, kteří mají Evropskou ústavu vytvořit, respektovali za cenu nelibosti Jana Pavla II. Mojžišovo přikázání: „Nebudeš brát jméno boží nadarmo.“

Ve skutečnosti náboženská otázka v ústavní smlouvě je komplexnější než pouhé dovolání se náboženských hodnot nebo křesťanských kořenů kontinentu. Požadavek pro summit obtížně přijatelný, neboť již Charta základních práv z Nice jej nepřijala, a přesto obsahující jasný integralistický náboj, jak zdůraznil polský ministr zahraničních věcí Cimoszewicz, když řekl: „My, lidé z Evropy, všichni evropští občané, kteří věří v Boha, který je pramenem pravdy, spravedlnosti, dobra a krásy, tak i ti, kdo tuto víru nemají, atd.“

Zesílena byla náboženská otázka přáním polské církve zahrnout do Ústavy EU „ochranu života od okamžiku početí do smrti“ a považovat za manželství výlučně vztah mezi mužem a ženou.

Ze shora uvedeného textu čl. 2 zřetelně vyplývá, že uváděné „hodnoty“ se týkají ideálů výlučně laických (avšak lidská důstojnost, svoboda a lidská práva jsou rovněž hodnotami křesťanství). Navíc čl. 5 téhož návrhu přejímá Chartu z Nice, která se nedovolává náboženských hodnot (v preambuli se omezuje na zmínku o „duchovním a morálním dědictví“) a uvádí Evropskou úmluvu o lidských právech, která se – jak známo – nezabývá hodnotami konfesními, ač garantuje individuální i kolektivní náboženskou svobodu. Nutno poznamenat, že náboženské potřeby a jejich uspokojování jsou nezbytné k tomu, aby bylo dosaženo „ekonomické a sociální soudržnosti“, které sám čl. 3 návrhu řadí k cílům Unie.

Je však nutno zároveň zdůraznit, že ve „výkladové poznámce“ samotného návrhu jsou obsaženy jak přesvědčivé vysvětlení, proč jsou pomíjeny náboženské hodnoty, tak východisko k dalšímu přehodnocení problému „náboženství“ v jiné části evropské ústavní smlouvy.

Vysvětlení vychází z předpokladu, že porušení základních hodnot podle čl. 2 by mohlo vyvolat sankce proti členskému státu (čl. 45 předběžného návrhu). Není možné si ale představit sankce v případě porušení náboženských hodnot, které samy o sobě nejsou sdíleny všemi. Vynutitelné povinnosti jednotlivých států v této oblasti by krom dalšího byly jen obtížně definovatelné a zajisté by nemohly být odvozeny z ústavních tradic států (nelze o nich prohlásit, že jsou „společné“) nebo z principů Evropské úmluvy o lidských právech, obsažených již v čl. 10 Charty z Nice, jenž zajišťuje rovněž respekt ke „kulturní, náboženské a jazykové rozmanitosti“ (čl. 22).

Stále otevřeným východiskem pro řešení náboženské otázky je možnost přesunout do preambule nebo jiné části Smlouvy „zmínku“ o doplňujících nebo detailnějších prvcích „tvořících součást etiky Unie.“

Jednání se zdá být, přes zármutek Vatikánu, stále otevřené, ale jistě ne na základech, které by mohly ohrozit výčet Charty z Nice a samotné laické hodnoty, kterým je zasvěcen čl. 2 návrhu předsednictva z 6. 2. 2003.

Otázka by mohl být znovu předložena

- pokud reprezentanti odmítající odkazy na náboženství budou ujištěni prohlášením o laickém principu evropských institucí,
- bude vzat ke srovnání duchovní rozměr evropských hodnot obsažených v čl. 2 a široce společně uznávaných,
- budou garantována uznání kolektivních práv náboženské svobody, mezi nimiž i svoboda tolik ceněná náboženskými denominacemi a „filozofickými“ společenstvími svobodně se spravovat podle svých vlastních předpisů v souladu s ústavní smlouvou a právními řády členských států.

To by umožnilo i případné uvedení možnosti „dialogu“ mezi EU a náboženskými a filozofickými společnostmi o otázkách působnosti EU a společného zájmu.

S veškerým respektem k zastáncům odkazu na „náboženské hodnoty“ v preambuli (mimo jiné zcela neúčinného v právní rovině), skutečným jádrem náboženské otázky v evropské ústavě je právě toto. Spravedlivá rovnováha mezi laickým charakterem evropských institucí a principem dialogu nebo konstruktivní spolupráce mezi Uníí a náboženskými a filozofickými vyznáními, může být úzkou, nikoli však zatarasenou cestou ke konkrétnímu, formálně i právně účinnému zakotvení náboženských vyznání a přesvědčení v ústavě Evropské unie.

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. června 2003

*The Constitutional Court of the Czech Republic,
Finding of June 18, 2003 (id. no. I. ÚS 146/03)*

*Erkenntnis des Verfassungsgerichts der Tschechischen Republik
vom 18. Juni 2003 (Aktenzeichen I. ÚS 146/03)*

*La Sentenza della Corte Costituzionale della Rep. Ceca
dal 18 giugno 2003 (N.reg. I.ÚS 146/03)*

ČESKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavního soudu Jménem České republiky

Ústavní soud rozhodl dnešního dne v senátě složeném z předsedy JUDr. Vladimíra Klokočky a soudců JUDr. Františka Duchoně a JUDr. Vojena Güttlera o ústavní stížnosti stěžovatelů Oblastní charity Lipník nad Bečvou se sídlem 751 31 Lipník nad Bečvou, Novosady 156, a Mons. Jana Graubnera, arcibiskupa olomouckého, bytem Komenského 13, 772 00 Olomouc, obou zastoupených advokátkou JUDr. Kateřinou Šimáčkovou se sídlem Mojžíšova 17, 612 00 Brno, proti dopisu Ministerstva kultury ČR ze dne 13. 1. 2003, zn. 853/2003, kterou navrhuje (I.) zakázat Ministerstvu kultury ČR pokračovat v porušování práva zakotveného v čl. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod spočívajícího v neprovedení evidence Oblastní charity Lipník nad Bečvou a přikázat obnovit stav před porušením práva, tedy provést evidenci Oblastní charity Lipník nad Bečvou v souladu se zákonem č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech, a neuvádět v části „Ostatní skutečnosti“ výpisu z Rejstříku církevních právnických osob žádné údaje nenavržené příslušnou církevní právnickou osobou, a – in eventum – (II.) zrušení citovaného dopisu Ministerstva kultury ČR,

takto:

I. Ministerstvu kultury se zakazuje pokračovat v porušování práv a svobod stěžovatelů, zakotvených v čl. 15 a čl. 16 Listiny základních práv

a svobod, a spočívajícím v neprovedení evidence Oblastní charity Lipník nad Bečvou.

II. Co do zbytku se ústavní stížnost zamítá.

III. Návrh na náhradu nákladů řízení stěžovatelů se zamítá.

Odůvodnění

I.

V záhlaví uvedeným dopisem sdělilo Ministerstvo kultury ČR Arcidiecézní charitě Olomouc, že jí vrací materiály, které měly být použity jako podklad pro evidenci Oblastní charity Lipník nad Bečvou jako církevní právnické osoby, neboť ve stanovách Arcidiecézní charity Olomouc (čl. IV. odst. 1), jimiž se řídí rovněž Oblastní charita Lipník nad Bečvou, je jako jeden z cílů a činnosti ACHO uvedeno „zřizování a provozování zdravotnických zařízení“, přičemž prý „takovýto subjekt nelze evidovat podle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech“.

II.

Stěžovatelé v ústavní stížnosti ze dne 13. 3. 2003, doplněné podáním ze dne 28. 3. 2003, uvádějí, že dne 31. 12. 2002 zřídil Mons. Jan Graubner, arcibiskup olomoucký, v souladu s příslušnými předpisy Římskokatolické církve a dle čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) Oblastní charitu Lipník nad Bečvou. Ministerstvo kultury ČR však předmětným přípisem odmítlo tuto církevní právnickou osobu evidovat, čímž prý porušilo čl. 16 odst. 2 Listiny a postupovalo v rozporu rovněž s nálezem Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02.

Stěžovatelé tvrdí, že tato praxe Ministerstva kultury ČR směřuje proti všem církevním právnickým osobám, jelikož prý ve všech výpisech z Rejstříku církevních právnických osob ministerstvo v části „Ostatní skutečnosti“ uvádí (a to bez návrhu církve či církevní právnické osoby), že „předmětem této právnické osoby není provozování sociálního, zdravotnického, školského či jiného obdobného zařízení ani výdělečná nebo podnikatelská činnost“. Stěžovatelé namítají, že ministerstvo provedlo svůj vlastní výklad zákona č. 3/2002 Sb. a citovaného nálezu Ústavního soudu, který označují za protiústavní, nezákonný a účelový, neboť z něj vyplývá, že církevní právnické osoby nesmějí provozovat školská, sociální, zdravotnická či jiná obdobná zařízení ani vykonávat výdělečnou nebo podnikatelskou činnost.

Stěžovatelé k otázce vlastní aktivní legitimace prohlašují, že stížnost podává Oblastní charita Lipník nad Bečvou jako dotčená právnická osoba, která nebyla zaevidována, a Mons. J. Graubner, arcibiskup olomoucký, jako zřizovatel církevní právnické osoby.

Stěžovatelé dále navrhuji postup dle ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb. a obracejí se na Ústavní soud bez předchozího vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně svých práv, neboť tvrdí, že se výklad a praxe ministerstva týká všech církevních právnických osob v ČR. Proto prý ústavní stížnost podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatelů.

Ze všech uvedených důvodů stěžovatelé dovozují, že zmíněným postupem a napadeným dopisem porušilo Ministerstvo kultury ČR jejich základní práva, zakotvená v čl. 15 a 16 Listiny a že porušilo i princip demokratického právního státu a zákaz vazby státu na výlučnou ideologii dle čl. 1 Ústavy ČR a čl. 2 odst. 1 Listiny.

Stěžovatelé proto navrhli vydání nálezu tak, jak je uvedeno v záhlaví tohoto nálezu. K petitu ústavní stížnosti stěžovatelé doplnili, že in eventum žádají zrušení napadeného dopisu, a to pro případ, že by jej Ústavní soud posoudil jako rozhodnutí a nikoliv jako jiný zásah orgánu veřejné moci.

Stěžovatelé konečně ve smyslu ustanovení § 62 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb. navrhli, aby Ústavní soud uložil Ministerstvu kultury ČR, aby jim uhradilo náklady řízení před Ústavním soudem, neboť ministerstvo – podle názoru stěžovatelů – postupuje opakovaně a ve více případech v rozporu s citovaným nálezem Ústavního soudu.

Stěžovatelé rovněž uvedli, že souhlasí s upuštěním od ústního jednání u Ústavního soudu.

III.

Ústavní soud požádal o vyjádření k ústavní stížnosti účastníka řízení – Ministerstva kultury ČR.

Účastník řízení ve svém vyjádření tvrdí, že ústavní stížnost je nepřijatelná, neboť ji podaly osoby zjevně neoprávněné. Ústavní stížnost totiž brojí proti postupu

Ministerstva kultury ČR v řízení o návrhu na evidenci církevní právnické osoby dle § 16 zákona č. 3/2002 Sb.; na toto řízení se vztahuje správní řád a stěžovatelé účastníky takového správního řízení nebyli. Návrh v tomto řízení je oprávněna podat registrovaná církev nebo náboženská společnost, tedy Římskokatolická církev zastoupená předsedou České biskupské konference jako svým statutárním

orgánem. Ministerstvo však tvrdí, že v dané věci obdrželo dopis ze dne 7. 1. 2003 s hlavičkou „Arcidiecézní charita Olomouc“, v němž nebylo uvedeno, že jde o návrh registrované Římskokatolické církve; proto prý nepostupovalo dle § 16 zákona č. 3/2002 Sb. a vrátilo Arcidiecézní charitě zaslané materiály v příloze napadeného dopisu. Pokud by byl návrh podán řádným způsobem a osobou k tomu oprávněnou, provedlo by ministerstvo správní řízení dle § 16 zákona č. 3/2002 Sb. Proto ministerstvo navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta (§ 43 odst. 1 písm. c), e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

Nad tento rámec ministerstvo žádá, aby Ústavní soud provedl „výklad evidence církevních právnických osob ve smyslu zákona č. 3/2002 Sb.“. V tomto směru zastává názor, že církve mohou provádět podnikání a jinou výdělečnou činnost pouze při splnění všech zákonných podmínek, které platí i pro ostatní fyzické a právnické osoby v rámci hospodářské soutěže. Církevní právnické osoby proto nemohou podnikat toliko na základě svých vnitřních předpisů, nýbrž i podle příslušných zvláštních předpisů (obchodní zákoník, živnostenský zákon atp.). „Pokud církevní právnická osoba Ministerstvu kultury ČR neprokáže existenci příslušného oprávnění pro výkon své podnikatelské činnosti, např. živnostenského listu, zápisu v obchodním či jiném rejstříku, pak ministerstvo svojí evidencí nemůže osvědčovat vůči třetím osobám existenci podnikatelské činnosti církevní právnické osoby na základě jejich vnitřních předpisů.“ Opačný postup by prý byl protiústavní a odporoval by rovněž zásadám společného trhu, vyplývajícím z evropského práva.

Ministerstvo konečně uvedlo, že souhlasí s upuštěním .od ústního jednání u Ústavního soudu.

Stěžovatelé v replice k vyjádření účastníka řízení především uvádějí, že ústavní stížnost je oprávněna podat církví řádně zřízená církevní právnická osoba, která nebyla evidována – v tomto případě tedy první stěžovatel, i kdyby prý totiž tato církevní právnická osoba nebyla účastníkem řízení, je napadeným rozhodnutím či jiným zásahem orgánu veřejné moci poškozena. Stěžovatelé dále tvrdí, že Mons. Jan Graubner je předsedou České biskupské konference a že jako takový ústavní stížnost podal. Dále je třeba vzít v úvahu i to, že Arcibiskupství olomoucké – které je zřizovatelem prvního stěžovatele – je řádným právním subjektem, vybaveným procesní subjektivitou.

Stěžovatelé dále konstatují, že návrh na provedení evidence prvního stěžovatele poslala Ministerstvu kultury ČR Arcidiecézní charita Olomouc, která k tomu byla zmocněna, leč ministerstvo neprovedení evidence odůvodnilo toliko tím, že jako jeden z cílů a činnosti ACHO bylo uvedeno zřizování a provozování

zdravotnických zařízení. V rámci Římskokatolické církve se prý však nové charity vytvářejí tak, že vždy delší dobu působí nejprve bez vlastní právní subjektivity a jejich činnost zaštiťuje některá jiná charita. Poté, kdy se nově vznikající charita dostatečně vyvine a přesvědčí o své aktivitě, její příslušným církevním hodnostářem v souladu s vnitřními předpisy církve udělena právní subjektivita. Návrh na evidenci nově vznikající charity pak obvykle podává ta charita, která dosud její činnost zaštiťovala. K osvědčení těchto tvrzení předkládají stěžovatelé jako příklad dvě charity zaevidované dle původního zákona o církvích právě na základě návrhu Arcidiecézní charity Olomouc; podle nové právní úpravy prý dosud nebyla zaevidována žádná nová charita, a to právě vzhledem k protiústavnímu výkladu citovaného zákona, vypracovanému Ministerstvem kultury ČR. Je tedy údajně zřejmé, že ať už by byl návrh na evidenci charity podával kdokoli, Ministerstvo kultury ČR by takovému návrhu nevyhovělo.

K důvodům, pro které stěžovatelé před podáním ústavní stížnosti nevyčerпали všechny procesní prostředky k ochraně svých práv, stěžovatelé uvádějí, že se v daném případě výklad a praxe Ministerstva kultury ČR týkají všech církevních právnických osob v České republice, takže stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a „několikaleté soudní spory vedené všemi dotčenými církevními právnickými osobami by byly velmi věcně i finančně náročné a nevedly by rychle k odstranění vadného právního stavu a k napravení vadné a protiústavní praxe Ministerstva kultury ČR“. O tom prý svědčí i shora citované vyjádření Ministerstva kultury ČR, které samo požaduje provedení výkladu evidence církevních právnických osob Ústavním soudem ČR.

Stěžovatelé konečně namítají, že Mons. Jan Graubner v přípisu ze dne 19. 2. 2003 žádal Ministerstvo kultury ČR o nápravu vadného stavu v této věci. Protože ministerstvo toto podání svým přípisem ze dne 27. 2. 2003 chápalo jako podání učiněné jménem České biskupské konference, „není ... možné, aby se nyní formalisticky dovolávalo opaku.“

Ministerstvo na tuto repliku reagovalo přípisem ze dne 26. 5. 2003, v němž uvádí (s odkazem na důvodovou zprávu k zákonu č. 3/2002 Sb.), že zákon č. 308/1991 Sb. otázku evidence církevních právnických osob neupravoval a právě proto zákon č. 3/2002 Sb. stanovil pro evidenci jednotný postup, a to zejména s ohledem na jistotu třetích osob. Proto prý není možno odvolávat se na dřívější neformální postup evidence, prováděný podle zákona č. 308/1991 Sb., a proti němu stavět stávající „formalistický přístup“.

IV.

Ústavní soud se nejprve zabýval splněním procesních náležitostí a podmínek podané ústavní stížnosti, a to i s ohledem na námítky, uplatněné ve vyjádření účastníka řízení – Ministerstva kultury ČR. Ústavní soud se tedy musel vy- pořádat především s otázkou aktivní legitimace stěžovatelů k podání ústavní stížnosti a s otázkou její přípustnosti.

1. K otázce aktivní legitimace stěžovatelů k podání ústavní stížnosti uvádí Ústavní soud následující:

Podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu jsou oprávněni ústavní stížnost podat fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním zákonem. Aktivně legitimovanými subjekty k podání ústavní stížnosti jsou tedy zpravidla účastníci řízení, jež předcházelo řízení před Ústavním soudem, jestliže tvrdí, že vydaným rozhodnutím byla porušena jejich základní práva ve shora uvedeném smyslu; v případě jiného zásahu orgánu veřejné moci může ústavní stížnost podat ten, kdo tvrdí, že tímto zásahem bylo porušeno jeho ústavně zaručené základní právo nebo svoboda.

V souzené věci Ústavní soud konstatuje, že podle ustanovení § 16 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb. návrh na evidenci řeholní a jiné církevní instituce jako církevní právnické osoby podává „orgán církve a náboženské společnosti k tomu určený v základním dokumentu předkládaném podle § 10 odst. 3,“ v daném případě však návrh na evidenci Oblastní charity Lipník podala Arcidiecézní charita Olomouc, která sama není orgánem Římskokatolické církve; z toho Ministerstvo kultury ČR dovozuje, že nemohlo být vůbec zahájeno příslušné správní řízení, neboť návrh předložila osoba zjevně neoprávněná.

K tomu Ústavní soud uvádí, že již v řadě svých dřívějších judikátů opakova- ně vyslovil právní názor, že preferuje princip materiálního právního státu a že objektivní kategorii ústavnosti nekoresponduje přílišný formalismus ze strany orgánů veřejné moci při výkonu jejich kompetencí. V souzené věci je z obsahu dokumentů, předložených ministerstvu za účelem provedení předmětné evidence sice zřejmé, že průvodní dopis obsahující žádost o evidenci skutečně ministerstvu zaslala Arcidiecézní charita Olomouc (ACHO) a podepsala jej její zaměstnanky- ně H. Horecká; přílohou tohoto dopisu však byla – mimo jiné – zřizovací listina jmenované charity, jmenovací dekret její ředitelky a stanovы ACHO. Přitom ze zřizovací listiny je patrné, že Mons. J. Graubner, arcibiskup olomoucký, udělil Oblastní charitě Lipník nad Bečvou právní subjektivitu a zřídil ji s účinností

od 1. 1. 2003. Je tedy zřejmé, že projev vůle orgánu registrované církve, kterou v daném případě reprezentoval arcibiskup olomoucký, ke vzniku předmětné charity byl dán a že se jednalo o projev vůle srozumitelný a vážný. Ministerstvo kultury se proto mělo podanou žádostí o evidenci věcně zabývat. Ostatně z obsa- hu napadeného přípisu ministerstva je evidentní, že ministerstvo nepostupovalo napadeným způsobem proto, že by žádost o evidenci nepodala oprávněná osoba (jak tvrdí ve vyjádření k ústavní stížnosti), nýbrž že žádosti nevyhovělo z dů-vodu materiálních, kvůli obsahu stanov ACHO, zakotvujících jako jeden z cílů a činností ACHO zřizování a provozování zdravotnických zařízení.

Ústavní soud nemůže – v této souvislosti – akceptovat ani námítku ministerstva (obsaženou ve vyjádření k ústavní stížnosti), že teprve pokud by byl návrh na evidenci podán řádným způsobem a osobou k tomu oprávněnou, provedlo by správní řízení. Stěžovatelé totiž v příloze shora citované repliky doložili, že v jiných případech (Charita sv. Vojtěcha Slavičín, Charita Kojetín) ministerstvo akceptovalo žádosti o evidenci, rovněž podané Arcidiecézní charitou Olomouc. Přestože v obou zmíněných případech ministerstvo sice ještě postupovalo podle tehdy platného zákona č. 308/1991 Sb. (jak správně ministerstvo uvádí v cito- vaném přípisu ze dne 26. 5. 2003), Ústavní soud konstatuje, že i podle smyslu a podstaty tohoto zákona měl návrh na evidenci podávat orgán registrované církve nebo náboženské společnosti (srov. zejména § 5 odst. 2 ve vazbě na § 19 odst. 1 zákona č. 308/1991 Sb.). Protože jedním ze základních ústavních principů rozhodovací činnosti státních orgánů je její předvídatelnost, nemůže Ústavní soud přijmout citovanou námítku ministerstva již proto, že by odporo- valo tomuto principu, jestliže by ministerstvo postupovalo ve skutkově zcela identických případech a za obsahově srovnatelné zákonné úpravy způsobem naprosto odlišným.

Proto Ústavní soud dospívá k závěru, že se Ministerstvo kultury mělo podanou žádostí o evidenci meritorně zabývat, což ostatně - podle přesvědčení Ústavního soudu, avšak v rozporu s tvrzením ministerstva uvedeným v jeho vyjádření – také učinilo. To je zřejmé z druhého odstavce napadeného dopisu ze dne 13. 1. 2003. Ústavní soud proto v tomto směru neshledal procesní překážku, která by rozhodnutí ve věci samé znemožňovala.

Jak totiž vyplývá ze shora uvedeného textu, návrh na evidenci předmětné charity podal – materiálně vzato – i arcibiskup olomoucký (jakožto zástupce orgánu Římskokatolické církve – olomouckého arcibiskupství, který je zároveň i předsedou České biskupské konference), tedy zástupce účastníka správního řízení před Ministerstvem kultury ČR. Ústavní soud však shledal aktivní legi-

timaci k podání ústavní stížnosti rovněž u druhého stěžovatele, tedy u Oblastní charity Lipník nad Bečvou, neboť je zřejmé, že tento subjekt splňuje podmínky účastenství dle § 14 správního řádu, a to již ve smyslu tzv. první definice účastníků řízení, podle níž je účastníkem řízení ten, o jehož právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech má být v řízení jednáno.

2. K otázce přípustnosti ústavní stížnosti odkazuje Ústavní soud především na ustanovení § 72 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, podle něhož ústavní stížnost lze podat ve lhůtě 60 dnů ode dne doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje. Podle odst. 4 stejného ustanovení musí být k ústavní stížnosti přiložena kopie rozhodnutí o posledním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje. Ustanovení § 75 odst. 1 citovaného zákona výslovně stanoví, že před podáním ústavní stížnosti – představující subsidiární prostředek k ochraně základních práv a svobod účastníka – je nutno vyčerpat všechny procesní prostředky k ochraně práv, které právní řád České republiky připouští. V opačném případě je ústavní stížnost nepřijatelná.

V daném případě je zřejmé, že stěžovatelé mohli před podáním ústavní stížnosti využít procesní prostředky, vyplývající především ze správního řádu, případně též ze soudního řádu správního (zákon č. 150/2002 Sb.), čehož si jsou také zjevně vědomi. Odkazují však na ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, podle něhož Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti, i když není splněna podmínka vyčerpání všech procesních prostředků k ochraně práv, jestliže stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti, došlo.

V souzené věci Ústavní soud shledal, že podmínky citovaného ustanovení byly splněny. Z konstantní judikatury Ústavního soudu totiž vyplývá, že toto ustanovení lze aplikovat např. tehdy, jestliže se věc svojí povahou týká řady případů dalších nebo je pocítována potřeba zajištění ústavně konformního výkladu právního předpisu a respektování nálezu Ústavního soudu (podrobnější přehled viz Filip/Holländer/Šimíček: Zákon o Ústavním soudu – komentář, C.H. Beck, 2001, str. 343–344). Jelikož v daném případě stěžovatelé správně upozorňují na to, že se srovnatelný problém týká i řady dalších subjektů, přičemž namítají protiústavní aplikaci zákona č. 3/2002 Sb. a nerespektování nálezu Ústavního soudu č. 4/2003 Sb. a protože i ministerstvo ve svém vyjádření žádá Ústavní soud, aby provedl výklad evidence církevních právnických osob, postupoval Ústavní soud podle ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb.

a ústavní stížnost pro nevyčerpání prostředků k ochraně práva stěžovatelů jako nepřijatelnou neodmítl.

Za těchto okolností Ústavní soud dovozuje, že podaná ústavní stížnost splňuje zákonem stanovené procesní podmínky a že tedy nic nebrání projednání a rozhodnutí věci samé.

V.

Po stránce věcné – pokud jde o evidenci církevních právnických osob – Ústavní soud především uvádí, že touto problematikou se podrobně zabýval v odůvodnění nálezu č. 4/2003 Sb., na který pro stručnost v plném rozsahu odkazuje.

1. V souzené věci odmítlo ministerstvo provést požadovanou evidenci proto, že čl. IV odst. 1 stanov Arcidiecézní charity Olomouc, kterými se řídí i Oblastní charita Lipník nad Bečvou (první stěžovatel), jako jeden z cílů a činností upravuje zřizování a provozování zdravotnických zařízení, což podle názoru ministerstva odporuje zákonu č. 3/2002 Sb. K tomu však Ústavní soud odkazuje na citovaný nálezu č. 4/2003 Sb., kterým Ústavní soud – mimo jiné – zrušil ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb. Toto ustanovení dávalo církvím a náboženským společnostem právo navrhnout k evidenci církevní právnickou osobu „založenou v církvi a náboženské společnosti podle jejich vnitřních předpisů za účelem organizace, vyznávání a šíření náboženské víry jako právnickou osobu podle tohoto zákona“. Důvodem tohoto rozhodnutí byl zejména právní názor Ústavního soudu, že citované ustanovení je „ve zjevném rozporu se samotným cílem a smyslem církvi a náboženských společností a svědčí o jejich zásadním nepochopení, neboť jejich aktivity se přirozeně neredukují toliko na citovanou prezentaci náboženské víry, nýbrž svojí činností navenek, překračující omezení na pouhý výkon náboženství, vyznařují do celé společnosti a představují tak i nezbytný předpoklad fungování občanské společnosti. Toto omezení zjevně odporuje článku 16 odst. 2 Listiny, neboť tento článek garantuje právo církvi a náboženských společností zřizovat řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech, zatímco citované ustanovení § 6 odst. 2 podmiňuje právní vznik církevních právnických osob evidencí, prováděnou ministerstvem.“ Ústavní soud dále k otázce evidence církevních právnických osob j udikoval, že „z hlediska právně teoretického by tedy pro vznik církevních právnických osob měl být stanoven podstatně „volnější režim“ než pro jiné právnické osoby, které zná české právo. Evidence totiž svojí podstatou (na rozdíl od zmíněné registrace) nepředstavuje konstitutivní, nýbrž toliko deklaratorní právní akt. Proto také může být k evidenci navrhována již „založená instituce“ a účinky

evidence se zásadně datují zpětně, tzn. již ke dni založení církevní právnické osoby registrovanou církví nebo náboženskou společností a nikoliv až ke dni evidence“. Ústavní soud dále konstatoval, že z faktického a aplikačního hlediska – i s ohledem na protiústavní ustanovení § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb. – neexistoval výraznější rozdíl mezi evidencí a registrací a že zákon de facto vyžadoval zastřenu registraci církevních právnických osob. Ústavní soud rovněž judikoval, že ke zpochybnění samotného principu evidence zmiňovaných subjektů sice neshledal přesvědčivé důvody, leč dovodil, že evidence má být prováděna v jejím skutečném smyslu (viz výše), který spočívá v informační funkci a ve funkci ochrany práv třetích osob.

Proto Ústavní soud v citovaném nálezu závěrem konstatoval, že stávající úpravu obsaženou v citovaném zákoně je nutno ústavně konformně interpretovat tak, že „nepodmiňuje právní vznik a zánik církevních právnických osob konstitutivním právním aktem státního orgánu, nýbrž že jejich evidence má toliko deklaratorní povahu a je případná zejména z hlediska naplnění informační funkce a funkce ochrany práv třetích osob“.

2. Úkolem Ústavního soudu v souzené věci je především konfrontovat postup ministerstva v souzené věci s právním názorem, který vyslovil v citovaném nálezu č. 4/2003 Sb.

V tomto směru Ústavní soud dospívá k závěru, že ministerstvo postupovalo v rozporu v uvedeném nálezu.

Ústavní stížnost je však – nicméně – důvodná jen částečně.

Materiální důvod, pro který ministerstvo žádosti o evidenci Oblastní charity Lipník nad Bečvou nevyhovělo, totiž spočívá v tom, že jedním z cílů činností tohoto subjektu je zřizování a provozování zdravotnických zařízení. Jak však vyplývá z citovaného nálezu Ústavního soudu, aktivity církví a náboženských společností – a tedy i jimi zřizovaných církevních právnických osob – se nemohou redukovat toliko na oblasti náboženské víry; mezi ně patří i aktivity orientované navenek, typicky např. činnosti humanitární, charitativní, vzdělávací apod. Provozování zdravotnických zařízení je přitom zcela jednoznačně v souladu s posláním církví a náboženských společností. Stát jim proto v těchto aktivitách nesmí bránit, což učinil právě tím, že v této souzené věci neprovedl evidenci prvního stěžovatele. Napadený zásah tak zjevně dosahuje protiústavní dimenze, neboť porušuje čl. 15 a čl. 16 Listiny.

Přitom Ústavní soud shledal, že napadený postup (včetně citovaného přípisu) ministerstva svojí materií představuje „jiný zásah“ orgánu veřejné moci ve smyslu č. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ČR a § 72 odst. 1 písm. a) zákona

č. 182/1993 Sb. a nikoliv rozhodnutí či opatření dle citovaných ustanovení; to proto, že ministerstvo ve správním řízení řádně nerozhodlo o podaném návrhu, nýbrž toliko neprovedlo požadovanou evidenci a tím zasáhlo do právní sféry stěžovatelů. (Obdobně judikoval Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 438/98, Sbírka nálezů a usnesení, sv. 16, str. 309 a násl.) Rozhodnutí Ústavního soudu je proto limitováno ustanovením § 82 odst. 3 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., podle něhož Ústavní soud zakáže příslušnému státnímu orgánu, aby v porušování práva a svobody pokračoval, a přikáže mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením.

Jelikož však v daném případě je z povahy věci zřejmé, že obnova stavu před porušením práva možná není, neboť před napadeným postupem ministerstva předmětná oblastní charita evidována nebyla (byla zřízena ke dni 1. 1. 2003), může Ústavní soud ve výroku toliko vyslovit zákaz pokračovat v porušování citovaných práv a svobod stěžovatelů a nikoliv vyslovit příkaz obnovit stav před porušením těchto práv (pozn.: není co „obnovovat“). Ústavní soud rovněž nemohl vyhovět návrhu, aby v části „Ostatní skutečnosti“ výpisu z Rejstříku církevních právnických osob nebyly uváděny žádné údaje nenavržené příslušnou církevní právnickou osobou, jelikož z okolností souzené věci je zřejmé, že ministerstvo se tohoto zásahu ve vztahu k osobám stěžovatelů nedopustilo, jestliže k provedení předmětné evidence vůbec nedošlo.

Proto Ústavní soud ústavní stížnosti z důvodu porušení čl. 15 a čl. 16 Listiny vyhověl a zakázal Ministerstvu kultury pokračovat v porušování práv a svobod stěžovatelů, zakotvených v čl. 15 a čl. 16 Listiny základních práv a svobod, spočívajícím v neprovedení evidence Oblastní charity Lipník nad Bečvou.

Co do zbytku ústavní stížnost zamítl.

Za tohoto stavu Ústavní soud neuložil Ministerstvu kultury, aby náhradilo stěžovatelům jejich náklady řízení (§ 62 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

P o u ě n í: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 18. června 2003

JUDr. Vladimír Klokočka
předseda senátu Ústavního soudu

Za správnost vyhotovení: Jitka Kučná

Krukowski Józef: Wstęp Do Nauki O Państwie I Prawie

Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego,
Lublin 2002, 168 s.

Publikace nazvaná „Úvod do vědy o státu a právu“ představuje standardní vysokoškolskou učebnici pro studenty práv v prvním ročníku studia. Spojení výkladu o státu a o právu nemá příčiny ideologické, nýbrž má původ v didaktické tradici Lublinské katolické university. Část státovědná i právně-teoretická tvoří v knize samostatné oddělené celky.

V první části jsou vyloženy pojem, vznik a klasifikace států, politické a stranické systémy a v závěru pak vztah státu ke dvěma významným společenským entitám, jimiž jsou národ a církev.

Státovědné stati jsou zajímavé i pro zájemce o církevní a konfesní právo, neboť prof. Krukowski v rámci různých koncepcí uvádí např. teologickou teorii geneze státu (s. 18 n.) či „smíšenou“ (tj. zčásti přirozenou, zčásti kulturní) teorii kard. Wyszyńského o vztahu státu a národa (s. 44 n.); zejména pak konfesně-právní materii obsahuje kapitola „Stát a církev“. Pokud se týče klasifikace států podle jejich vztahů k církvi, jsou použita dvě kritéria: Prvním je míra sepjetí státu a církve, dle něhož se státy dělí na konfesijní a sekulární (světské), a druhým kritériem je způsob regulace vztahů mezi státy a církvemi, dle něhož se státy dělí na konkordátní a bezkonkordátní. Státy konfesijní se dále člení na tradiční (např. Saúdská Arábie) a moderní neboli otevřené (Norsko). Státy sekulární jsou v pojetí prof. Krukowského státy odlukovými, kdy existují tři odluky: 1) odluka čistá (USA), 2) odluka nepřátelská, která se dále dělí na liberální (Francie) a komunistickou (SSSR), a 3) odluka koordinovaná neboli přátelská (SRN). Pokud se týče členění na státy konkordátní a bezkonkordátní, vyvolává nahořklý úsměv zařazení České republiky do prvně uvedené skupiny (s. 53). Polský právník zřejmě nepředpokládal, že smlouva mezi ČR a Apoštolským stolcem bude Parlamentem smetena...

Právně-teoretická část učebnice je uvozena výkladem o pojmu práva a místě práva v systému společenských norem. Následně jsou podány základní charakteristiky právně-filozofických směrů, kde z polských právních filozofů je zmíněn Leon Petrażycki, představitel právního psychologismu a zakladatel

politiky práva jako vědní disciplíny. Následují stati o právní normě, právních vztazích, pramenech práva a systémech práva. Systémy práva se rozumí jednak velké právní systémy v rámci právní geografie, jednak systém národního právního řádu. V rámci výkladu o úplnosti a bezrozpornosti právního systému jsou probrány i kolizní pravidla, týkající se závaznosti právních norem, a použití analogie, které svým předmětem spadají více do následující kapitoly, nazvané interpretace práva. Knihu uzavírají kapitoly věnované aplikaci práva a koncepci panství práva.

Učebnice je z didaktického hlediska velmi zdařilá: text je přehledně členěn, snadnou orientaci umožňuje použití různých typů písma, výklady jsou prokládány „osvěžujícími“ příklady. Mladé adepty artis boni et aequi jistě od právnických studií neodradí.

JUDr. Daniel Spratek

Kubů, Lubomír: Dějiny právní filozofie

Univerzita Palackého v Olomouci. Olomouc 2002, 202 s.

History of Legal Philosophy

Geschichte der Rechtsphilosophie

La storia della filosofia di diritto

Učební pomůcka Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci se vyznačuje v první řadě tím, že jakožto učební pomůcka není zcela dostupná i v jiných městech České republiky. Relativně útlá svým rozsahem se snaží v přehledné formě představit základní směry právní filosofie. Díky akcentu na dějinnou linii ji lze zařadit mezi tradiční pomůcky školské filosofie (práva). Některými svými pasážemi ovšem tento svůj základní rozměr učebnice překračuje.

Většina kapitol pochází z pera Prof. JUDr. Lubomíra Kubů, CSc. Samostatné autorské zpracování si vyžádala některá monografická témata či postavy právní filosofie, jako např. I. Kant (PhDr. et Mgr. Pavel Hlavinka, Ph.D.), G. W. F. Hegel (Mgr. Jiří Grygar), moderní pozitivistické myšlení a renesance přirozenoprávního myšlení ve 20. století (Mgr. Petr Osina) či sociologické přístupy ve vývoji právního myšlení (JUDr. et PhDr. Antonín Komenda, Ph.D.). Ze stínu školské filosofie se snaží vykročit úvod a doslov prof. Kubů.

Z hlediska církevního práva je zajímavé trochu nesourodé začlenění do učebnice kapitoly 14 Vývoj nauky církevního práva ve 20. století (s. 182–194) napsané ThLic. Damiánem Němcem O.P., členem pracovního výboru Společnosti pro církevní právo. Nicméně je úctyhodné, že se v světsky laděné učebnici objevily pasáže zabývající se vztahem křesťanských církví, zejména katolické církve k právu jako takovému.

Laický čtenář je v úvodu seznámen se základní termiologií, jako např. pojmy církevní právo, konfesní právo či kanonické právo (s. 182). Poté je přikročeno k objasnění filosofických a historických východisek pro nauku o církevním právu ve 20. století. Při této příležitosti jsou zmíněny tomistické základy katolického přístupu k filosofii a právu (s. 183 n.), vývoj katolického sociálního učení (s. 184 n.) a specifický vztah protestantismu k církevnímu právu (s. 185 n.).

Přehledně je čtenář seznamován s historií vzniků kodexů kanonického práva z roku 1917 a 1983 a Kodex kánonů východních katolických církví z roku 1990. Jednotlivým směrům kanonistiky ke konci 19. století a ve 20. století jsou věnovány části 14.2.4 (s. 186 n.) a 14.4 (s. 189 nn.). Na stránce 191 je obsažen i milý odkaz na odbornou činnost naší Společnosti pro církevní právo a Revue církevního práva, kterou právě čtete.

Přehledně a přitom nikoliv povrchně zpracovaná kapitola 14 od Damiána Němce je tak trochu v protikladu k mlčení o církevním právu ve zbytku učebnice, jakož i v možném rozporu s některými pasážemi kapitoly 3 Politické a právní myšlení raného křesťanství a kapitoly 4 zabývající se Právním a politickým myšlením středověku. Zjednodušující charakteristiky křesťanství, byť chápané jen v souvislosti s určitým historickým obdobím mohou být zavádějící. Zde nechme zaznít např. úryvek ze strany 35: „Naproti tomu křesťanský světový názor lze charakterizovat jako supranaturalistický a supraracionalistický. Supranaturalismus křesťana spočívá v tom, že smysl života spatřuje mimo tento svět. Rovněž křesťanství popírá životní tendence a zájmy antického člověka, potlačuje antický smysl pro dobro a krásno, pro náklonnost k tomuto světu a životu. Křesťanství usiluje o obrození člověka, avšak za cenu potlačení jeho lidské přirozenosti.“

Nabízí se tedy otázka, jestli by napříště neměly být pasáže mající vztah k náboženství a k církevnímu právu psány s větší mírou konzistentnosti a s ohledem na celistvost určitých témat.

(šuh)

Výroční zasedání Görres-Gesellschaft konané v Bamberku ve dnech 27. 9.–1. 10. 2003

*Annual meeting of Görres-Gesellschaft held in Bamberg
between Sep 27–Oct 1, 2003*

*Jahresversammlung der Görres-Gesellschaft in Bamberg,
27. 9.–1. 10. 2003*

*L'assemblea annuale della Görres-Gesellschaft organizzata a Bamberg
fra 27 set–1° ott 2003*

Ve dnech 27. 9.–1. 10. 2003 se v prostorách Otto-Friedrich-Universität Bamberg konalo výroční zasedání Görres-Gesellschaft. Zasedání se zúčastnilo na pět set členů Görres-Gesellschaft a dalších hostů z Německa, Rakouska, Itálie, Portugalska, Španělska, České republiky a Polska. Görres-Gesellschaft vznikla v roce 1876 v Porýní. Jejím cílem je podpora vědních oborů v duchu křesťanských ideálů. Výroční zasedání se koná vždy na některé z německých či rakouských univerzit.

Zasedání v Bamberku bylo rozděleno na práci dvaceti odborných sekcí: historické, filosofické, lékařské, právní a státopědné, pedagogické, přírodovědné, sociologické, religionistické, politologické, psychologické, sekce pro německou jazykovědu, sekce pro románské jazyky a dalších.

Společného nedělního slavnostního zasedání členů Görres-Gesellschaft konaného v aule univerzity se zúčastnil prezident SRN **Dr. Dr. h. c. Johannes Rau** s chotí. Prezident Görres-Gesellschaft **Prof. Dr. Dr. h. c. Paul Mikat** z Düsseldorfu na něm předal čestnou medaili Görres-Gesellschaft, udělovanou jednou ročně některému z významných vědců, Prof. Dr. Rudolfu Morseyovi ze Špýru, historiku a politologu. Během slavnostního zasedání vystoupil s přednáškou na téma *Starověký Izrael ve Starém zákoně* **Prof. Dr. Dr. h. c. Rudolf Smend** z University v Göttingenu. Zasedání se zúčastnili Prof. Dr. Ludwig Schick, arcibiskup bamberský, Prof. Dr. Godehard Ruppert, rektor Univerzity v Bambergu a **Prof. Dr. Alfred Hierold**, emeritní rektor univerzity a předseda organizačního výboru konference.

V pondělí zasedali jednotlivé sekce: právní a státopědná sekce se spojila se zasedáním politologické sekce. Jednání věnovanému přípravě ústavy Evropské unie předsedali **Prof. Dr. Josef Isensee** z právnické fakulty bonnské univerzity a **Prof. Dr. Heinrich Oberreuter** z pasovské univerzity. Prvním z řečníků byl **Dr. Vogel**, který zastupoval bavorského státního ministra pro spolkové a evropské záležitosti pana Reinholda Bockleta. Hovořil o přípravě návrhu ústavy EU a vyložil přítomným, jak na tento návrh nahlíží bavorská zemská vláda. Druhým řečníkem byl **Prof. Dr. Werner Link** z Univerzity v Kolíně nad Rýnem, který hovořil na téma: *EU – akceschopný subjekt mezinárodní politiky?*. Odpoledne vystoupil s přednáškou *Národní identita v rámci evropské integrace* **Prof. Dr. Wolfgang Mantl** z Univerzity v Grazu. Posledním z řečníků byl **Dr. Arnd Uhle** z Mnichova, který se ve své teoretické přednášce věnoval křesťanským základům Evropy a jejich vztahu k budoucí evropské ústavě. V bouřlivé diskusi vystoupili mezi jinými **Prof. Dr. Bernd Rütters** z Kostnice a **Prof. Dr. Hans Maier** z Mnichova. Účastníci konference se poté večer setkali se starostou Bamberku panem Herbertem Lauerem.

Tématem zasedání pedagogické sekce Görres-Gesellschaft byla rodina a rodinné hodnoty. Prvním řečníkem byl **Dr. Markus Rieger-Ladich** z bonnské univerzity, který se věnoval sociologickým názorům N. Luhmanna a P. Bordieua na rodinu. Na něj navázal **Prof. Dr. Rainer Winkel** z Berlína, který hovořil o výuce mládeže ze sociálně slabých rodin na evangelické církevní škole v Gelsenkirchenu v Porúří.

Odpoledne proběhlo zasedání sboru poradců Görres-Gesellschaft, které znovu zvolilo Prof. Dr. Paula Mikata prezidentem společnosti. Poté následovala členská schůze, která schválila předsedy jednotlivých sekcí a zvolila novým viceprezidentem **Prof. Dr. Otto Depenheuer** z Kolína nad Rýnem. Tématem byla mezi jiným též bohatá publikační činnost společnosti. Místem konání příštího výročního zasedání Görres-Gesellschaft v září 2004 je univerzita v Osnabrücku.

JUDr. Zábaj Horák, Ph.D.

**Diplomové, rigorózní, a disertační práce obhájené
v akademickém roce 2002/2003 v České republice v oborech
konfesního a církevního práva**

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Rigorózní práce

SPRATEK, Daniel, *Právní poměry v Luterské církvi na Těšínsku do roku 1781 a jejich vliv na vývoj evangelických tolerančních církví v Rakousku*

Diplomové práce

TROSZOK, David, *Právní postavení Slezské církve evangelické a. v. od r. 1918 do současnosti*

ZEMAN, Jan, *Uznání a registrace církví a náboženských společností v českých zemích od roku 1874*

Právnická fakulta Západočeské univerzity v Plzni

Diplomové práce

VLASÁK, Daniel, *Vliv řeholních řádů a podobných komunit na obsazování úřadů v duchovní správě*

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze

Bakalářské práce

KABÁT, Martin, *Individuální náboženská svobody v současném právním řádu České republiky*

Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Diplomové práce

PATRŇÁK, Martin, *Úsilí o zničení katolické církve v Čechách a na Moravě po roce 1948*

SLADKÝ, Martin, *Diecézní sněmy v litoměřické diecézi a jejich právní účinky*

Bakalářské práce

KOLÁŘOVÁ, Marie, *Aspekty vztahu práva a morálky*

KRAUSOVÁ, Vladimíra, *Právní zakotvení vězeňské duchovní péče*

PIKÁLEK, Dan, *Právní aspekty školního vyučování katolického náboženství v České republice*

**Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého
v Olomouci**

Diplomové práce

BŮBELOVÁ, Martina, *Vady manželského souhlasu zapříčiňující neplatnost manželství podle kodexu kanonického práva z r. 1983 se zvláštním zřetelem na kánon 1095 2 a 1098*

KLIMEŠ, Petr, *Psychické příčiny neplatnosti manželství*

MOTYKA, Josef, *Právo na svátosti podle kodexu Jana Pavla II.*

RÓZSOVÁ, Kateřina, *Aktuální problémy ochrany lidského života v dnešním církevním zákonodárství a jiných vybraných dokumentech církve*

RUDOLF, Vlastimil, *Založení a rozvoj řádu křížovníků s červenou hvězdou do husitských válek*

SIMAJCHL, Jaroslav, *Vztah církve a státu v české republice – požadavky k jeho urovnání*

SVOBODNÍKOVÁ, Libuše, *Současné postavení církevních škol ve školské soustavě české republiky*

Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích

Diplomové práce

KUBOVÁ, Simona, *Uzavírání manželství od římské doby do současnosti*

UHLÍŘOVÁ, Helena, *Uzavírání manželství podle církevního a civilního práva*

**Diploma, doctor's and dissertation works defended
in 2002/2003 in the Czech Republic in Church Law and state
Ecclesiastical Law**

Charles university, College of Law, Prague

Doctor's works

SPRATEK, Daniel, *Legal Environment of the Lutheran Church in Těšínsko up to 1781 and Their Impact upon the Development of Czech Toleration Churches in Austria*

Diploma works

TROSZOK, David, *Legal Status of the Silesian Evangelic Church a. v. from 1918 up to Nowadays*

ZEMAN, Jan, *Acknowledgement and Registration of Churches and Religious Societies in the Czech Lands since 1874*

University of West Bohemia, College of Law, Pilsen

Diploma works

VLASÁK, Daniel, *Influence of Orders and Similar Communities upon Appointment of Offices in Spiritual Administration*

Charles university, College of Human Sciences, Prague

Bachelor works

KABÁT, Martin, *Individual Religious Freedoms in Present Legal System of the Czech Republic*

Charles university, College of Catholic Theology, Prague

Diploma works

PATRŇÁK, Martin, *Effort to Destroy the Catholic Church in Bohemia and Moravia after 1948*

SLADKÝ, Martin, *Diocesan Assemblies in Litoměřice Diocese regarding Their Legal Effect.*

Bachelor works

KOLÁŘOVÁ, Marie, *Aspects of Law-Morale Relation*

KRAUSOVÁ, Vladimíra, *Legal Base of Prison Spiritual Service*

PIKÁLEK, Dan, *Legal Aspects of School Education of Catholic Catechism in the Czech Republic*

**Palacký University, Cyril and Methodius College of Theology,
Olomouc**

Diploma works

BŮBELOVÁ, Martina, *Faults of Matrimonial Consent Causing Invalidity of Marriage according to CIC 1983 in Focused View of C1095 (2) and C1098*

KLIMEŠ, Petr, *Psychical Causes of Invalidity of Marriage*

MOTYKA, Josef, *Right to Sacraments according to John Paul II's Code*

RÓZSOVÁ, Kateřina, *Current Problems of Protection of Human Life in Present Church Legislation and Other Chosen Church Documents*

RUDOLF, Vlastimil, *Establishment and Development of the Order of the Knights with the Red Star up to Hussitian Wars*

SIMAJCHL, Jaroslav, *Church-State Relations in the Czech Republic – Requirements for Their Settlement*

SVOBODNÍKOVÁ, Libuše, *Present Status of Church Schools in the School System of the Czech Republic*

**University of South Bohemia, College of Theology, České
Budějovice**

Diploma works

KUBOVÁ, Simona, *Concluding Marriage from Roman Era up to Nowadays*

UHLÍŘOVÁ, Helena, *Concluding Marriage according to Canon and Civil Law*

**Diplom-, rigorose und Dissertationsarbeiten,
die im akademischen Jahr 2002/2003 in der Tschechischen
Republik im Bereich des Kirchen- und Staatskirchenrechts
verteidigt wurden**

Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag

Rigorosen Arbeiten

SPRATEK, Daniel, *Rechtsverhältnisse in der Lutherischen Kirche in Teschener Gegend bis zum Jahr 1781 und deren Einfluss auf die Entwicklung evangelischer Toleranzkirchen in Österreich*

Diplomarbeiten

TROSZOK, David, *Die rechtliche Stellung der Schlesischen evangelischen Kirche A. B. von 1918 bis zur Gegenwart*

ZEMAN, Jan, *Anerkennung und Registrierung der Kirchen und Religionsgesellschaften in böhmischen Ländern seit 1874*

Juristische Fakultät der Westböhmischen Universität in Pilsen

Diplomarbeiten

VLASÁK, Daniel, *Einfluss der Ordensorden und ähnlicher Gemeinschaften auf die Bestallung der Ämter in der Kirchenverwaltung*

Fakultät der Humanwissenschaften der Karlsuniversität in Prag

Bakkalaureusarbeiten

KABÁT, Martin, *Individuelle Religionsfreiheit in der zeitgenössischen Rechtsordnung der Tschechischen Republik*

Katholische theologische Fakultät der Karlsuniversität in Prag

Diplomarbeiten

PATRŇÁK, Martin, *Die Versuche, katholische Kirche in Tschechien und Mähren nach dem 1948 zu vernichten*

SLADKÝ, Martin, *Diözesankonvokationen in der Diözese Litoměřice und ihre Rechtswirkungen*

Bakkalaureusarbeiten

KOLÁŘOVÁ, Marie, *Aspekte der Beziehungen von Recht und Moral*

KRAUSOVÁ, Vladimíra, *Die rechtliche Verankerung der Gefangenenseelsorge*

PIKÁLEK, Dan, *Die rechtliche Aspekte katholischen Religionsunterrichts in den Schulen in der Tschechischen Republik*

**Cyrollomethodische theologische Fakultät der Palacky Universität
in Olmütz**

Diplomarbeiten

BŮBELOVÁ, Martina, *Die Nichtigkeit der Ehe auslösende Mangel des Ehekonsenses gemäß dem Kodex kanonischen Rechts vom 1983 mit besonderer Bezugnahme auf Can. 1095 2 und 1098*

KLIMEŠ, Petr, *Psychische Ursachen der Ehenichtigkeit*

MOTYKA, Josef, *Sakramentenrecht gemäß dem Kodex des Jan Paul II.*

RÓZSOVÁ, Kateřina, *Aktuelle Probleme des Schutzes menschlichen Lebens in der heutigen kirchlichen Gesetzgebung und sonstigen ausgewählten Dokumenten der Kirche*

RUDOLF, Vlastimil, *Die Gründung und Entwicklung des Ordens der Kreuzherren mit dem roten Stern bis zu den Hussitenkriegen*

SIMAJCHL, Jaroslav, *Beziehung Kirche – Staat in der Tschechischen Republik – Anforderungen auf ihre Beilegung*

SVOBODNÍKOVÁ, Libuše, *Heutige Stellung der Kirchenschulen im Schulsystem der Tschechischen Republik*

Theologische Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweiss

Diplomarbeiten

KUBOVÁ, Simona, *Die Eheschließung von der römischen Zeit bis zur Gegenwart*

UHLÍŘOVÁ, Helena, *Die Eheschließung nach dem Kirchen- und staatlichen Recht*

Le Tesi di laurea (di maestri, dottori e dottori scientifici) approvate nell'anno accademico 2002/2003 nella Rep. Ceca in materia di diritto canonico e diritto ecclesiastico dello Stato

Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga

Le tesi di laurea per il dottorato

SPRATEK, Daniel, *Le condizioni di diritto nella Chiesa evangelica, nella regione di Těšín fra gli anni 1709–1781 e la sua influenza sul ordinamento della chiesa di tolleranza nell'Austria*

Le tesi di laurea

TROSZOK, David, *La posizione giuridica della Chiesa evangelica di Silesia di confessione luterana, dal 1918 ad oggi*

ZEMAN, Jan, *L'approvazione e la registrazione delle Chiese ed Enti religiosi nelle Terre Boeme dall'anno 1874*

Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia Occidentale a Plzeň

Le tesi di laurea

VLASÁK, Daniel, *L'influenza degli ordini religiosi e simili comunità all'affidamento degli uffici nell'amministrazione ecclesiastica*

Facoltà degli Studi umanistici della Univeristà Carolina a Praga

Le tesi di bacelliere

KABÁT, Martin, *Le libertà religiose individuali nell'ordinamento giuridico della Rep. Ceca di oggi*

Facoltà di Teologia cattolica della Università Carolina a Praga

Le tesi di laurea

PATRŇÁK, Martin, *Lo sforzo di distuggere la Chiesa Cattolica in Boemia e Moravia dopo 1948*

SLADKÝ, Martin, *I concili diocesani nella Diocesi di Litoměřice e gli effetti giuridici di essi*

Le tesi di bacelliere

KOLÁŘOVÁ, Marie, *Gli aspetti della relazione fra il diritto e la morale*
KRAUSOVÁ, Vladimira, *Lo stabilimento legale dell'assistenza spirituale nelle carceri*

PIKÁLEK, Dan, *Gli aspetti legali dell'insegnamento scolastico della religione cattolica nella Repubblica Ceca*

Facoltà teologica dei SS.Cirillo e Metodio della Università di Palacký a Olomouc

Le tesi di laurea

BŮBELOVÁ, Martina, *Errori nel consenso matrimoniale causanti l'invalidità del matrimonio secondo le norme del Codice di Diritto Canonico 1983 con riguardo particolare al can. 1095/2 e 1098*

KLIMEŠ, Petr, *Le cause dell'invalidità del matrimonio di carattere psichico*
MOTYKA, Josef, *Il diritto ai sacramenti secondo il Codice di Giovanni Paolo II.*
RÓZSOVÁ, Kateřina, *I problemi attuali della protezione di vita umana nella legislazione ecclesiale e in altri documenti designati della Chiesa*

RUDOLF, Vlastimil, *La fondazione e lo sviluppo dell'Ordine di Crociati con Stella Rossa fino alle guerre hussite*

SIMAJCHL, Jaroslav, *La relazione fra la Chiesa e lo Stato nella Rep. Ceca – le rivendicazioni al regolamento*

SVOBODŇÍKOVÁ, Libuše, *Lo stato attuale delle scuole ecclesiali nel sistema scolastico della Rep. Ceca*

Facoltà di Teologia della Università della Boemia Meridionale a České Budějovice

Le tesi di laurea

KUBOVÁ, Simona, *La contrattazione del matrimonio dal tempo dei Romani ad oggi*

UHLÍŘOVÁ, Helena, *La contrattazione del matrimonio secondo il diritto canonico e civile*

Naše akvizice**Our Acquisitions****Unsere Akquisitionen****Le nostre acquisizioni**

PAARHAMMER, Hans, RINNERHALER, Alfred (ed.): **Scientia canonum**, Festgabe für Franz Pototschnig zum 65. Geburtstag, Verlag Roman Kovar, München 1991

Z obsahu:

GERINGER, Karl Theodor, *Die Konfessionsbestimmung bei Kindern aus gemischten Ehen in der Zeit seit dem Ende der Glaubenskriege (1648) bis Benedikt XIV. (1758)*, s. 27–54

PUZA, Richard, *Konfliktlösung in der Ecclesia-Communio. Kanonistische Aspekte der Bewältigung heutiger Verfassungs- und Sachkonflikte in der Kirche*, s. 215–232

KREMSMAIR, Josef, *Das Verhältnis zwischen Gesamtkirche und Teilkirche. Bemerkungen zu Organisationsstrukturen der Kirche*, s. 275–294

HANZLÍK, František, *Vojenské obranné zpravodajství v zápase o politickou moc 1945–1950*, ÚDV, Praha 2003, str. 357

MORGENSTERN, Matthias, *Kirchenasyl in der Bundesrepublik Deutschland*, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden 2003, str. 396

Domáci a zahraniční časopisy a sborníky**De processibus matrimonialibus, 9/2002**

Fachzeitschrift zu Fragen des Kanonischen Ehe- und Prozeßrechtes, Peter Lang, Frankfurt am Main 2003

Z obsahu:

HILBERT, Michael, *De processu documentalibus pro causis nullitatis matrimonii, Historische Entwicklung 1917–1971*, s. 27–36

SCHÖCH, Nikolaus, *Der Wiederruf der Parteien – oder Zeugenaussage im Eheprozess (Retractatio)*, s. 81–126

URBAN, Hans Jörg, *Der reformatorische Protest gegen das katholische Eherecht und die heutigen evangelischen Einwände gegen die katholischen Rechtsbestimmungen zur konfessionsverschiedenen Ehe*, s. 127–137

GROCHOLEWSKI, Zenon, *Der Dienst der Liebe in der kirchlichen Gerichtsbarkeit*, s. 139–155

EDER, Joachim, *Gerichtlicher Schutz im kirchlichen Arbeitsrecht*, s. 211–245

GÜTHOFF, Elmar, *Das Privilegium Petrinum. Die Auflösung einer nichtsakramentalen Ehe durch päpstlichen Gnadeakt*, s. 245–257

STAMM, Heinz-Meinolf, *Zum Ehe- und Prozessrecht im antiken Rom*, s. 313–326

TORFS, Rik, *Kirchengerichte secundum et praeter legem*, s. 327–347

Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche (37.)

Aschendorff Verlag, Münster, 2003 „Universalität und Partikularität in der Kirche“

Z obsahu:

HIEROLD, Alfred E., *Gesamtkirche und Autonomie der Teilkirchenverbände*, s. 5–19

JESTAEDT, Matthias, *Universale Kirche und nationaler Verfassungsstaat – Die Dichotomie von Universalität und Partikularität der Katholischen Kirche als Herausforderung des Staatskirchenrechts*, s. 87–120

DE WALL, Heinrich, *Einheit und Bekenntnis und Territorialer Partikularismus – Staatskirchenrechtliche Aspekte der Einheit der Evangelischen Kirche*, s. 123–136

Jurisprudence, ročník IV, Stichting EMP, Brno 2003

č. 1/2003

Z obsahu:

DOSTÁL, Martin, *Zákon o církvích a náboženských společnostech*, s. 12–17

Právník, ročník 143, Ústav státu a práva AV ČR, Praha 2004

č. 1/2004

Z obsahu:

URBANOVÁ, Veronika, *Otazníky nad současnými zásahy v Kosovu a Iráku a nad tváří současného mezinárodního práva*, s. 16–38

č. 2/2004

Z obsahu:

BLAHOŽ, Josef, *Evropská unie, lidská práva a proces vládnutí*, s. 113–131

Revista Española de Derecho Canónico, Vol. 60, Universidad Pontificia de Salamanca, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Salamanca, 2003

Núm. 154/2003

Z obsahu:

Estudios:

SÁNCHEZ, Justo García, *Un principio jurídico romano, de alcance supranacional, fundamento de la resolución de un contencioso del siglo XX: La regla accessorium sequitur principale*, s. 9–72

PRIETO, Álvarez Luis, *Hacia un nuevo concepto de matrimonio y familia*, s. 73–115

Notas y comentarios:

ARANEDA, Carlos Salinas, *El influjo del Derecho canónico en el Código Civil de la República de Chile*, s. 199–227

Teologické texty, ročník 14, Král. kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha, 2003

č. 3 /2003

Z obsahu:

MÁDR, Oto, *Vatikán o homosexuálních svazcích*, s. 114

č. 4 /2003

Z obsahu:

HOLEČEK, František, *Dvojí pojetí lidských práv*, s. 134–135

jš/lš/jrt

Dnes Vám představujeme

Today we present you

Heute stellen wir Ihnen vor

Oggi vi presentiamo

International Religious Liberty Association

Mezinárodní asociace pro náboženskou svobodu

V loňském roce oslavila své stodesáté výročí Mezinárodní asociace pro náboženskou svobodu. Jedná se o americkou nevládní organizaci založenou v roce 1983 vedenou podle amerického práva jako vzdělávací instituci osvobozenou od daňových povinností. Asociace se neztotožňuje z žádnou politickou stranou kdekoliv na světě a ani se nevyjadřuje k vhodnosti politických kandidátů. Původně byla asociace organizována církví Adventistů sedmého dne, její cíle jsou ovšem univerzální a zcela otevřené. V Řídícím výboru jsou reprezentováni zástupci více náboženských tradic. Předsednictví rotuje každoročně mezi jednotlivými viceprezidenty. Asociace nemá žádné placené úředníky, její představitelé pracují čistě na dobrovolné bázi. V minulém roce získala asociace statut poradní nevládní organizace při Hospodářském a sociálním výboru OSN, což jí otevřelo cestu k vládám členských států OSN, ale i k mnoha sekulárním univerzitám.

Základními cíli organizace jsou:

- šíření principů náboženské svobody
- bránit a ochraňovat základní právo všech lidí mít vlastní náboženské přesvědčení a projevovat je slavením ritů, hlásáním a učením za předpokladu, že jsou respektována stejná práva ostatních;
- podporovat právo náboženských organizací vykonávat svobodně svoji činnost ve všech zemích prostřednictvím vlastních zařízení, charitativních a vzdělávacích institucí;
- organizovat národní, regionální a lokální pobočky, jakož i semináře a kongresy.

Základním konstituujícím orgánem asociace je pravidelné shromáždění členů, které se schází jednou za dva roky. Důležitými orgány jsou Řídící výbor, jehož členem je např. též Roland Minnerath z Francie, Výbor expertů, jehož členem je i v naší Společnosti důvěrně známý Gerhard Robbers z Německa, a Výbor poradců. Výbor expertů se na pravidelných konferencích zabývá odbornými aspekty náboženské svobody v moderních demokratických, ale i v nedemokratických státech. Jedním z nedávných výstupů tohoto grémia je 14 principů týkajících se odpovědného šíření náboženství a víry (Madrid 2000):

1. Učit, projevovat a šířit náboženské vyznání je všeobecně uznávaným lidským právem. Každý má právo pokoušet se přesvědčit ostatní o pravdě svého vyznání. Každý má právo přijmout nebo změnit náboženství nebo víru bez vnějšího tlaku a podle svého vlastního svědomí.

2. S vědomí společné odpovědnosti by měly náboženské společnosti navazovat vztahy kontaktními rozhovory, projevem přesvědčení s pokorou, úctou a otevřeností. Dialog by měl nahradit konfrontaci. Při podávání svědectví jiným nebo při plánování misionářských aktivit vyžaduje nedotknutelná důstojnost dotčených osob, aby byly zvaženy jejich historie, přesvědčení, způsob života a kulturní projevy.

3. Náboženství, víra nebo vyznání se nejlépe šíří, když je svědectví osobního života v souladu se sdělovaným poselstvím a když vede ke svobodné akceptaci ze strany adresáta.

4. Při šíření víry nebo vyznání by měl každý vystupovat pravdivě a regulérně. To vyžaduje srovnávání ideálů vlastní komunity s ideály jiných komunit, a nikoliv s uváděnými selháními ostatních.

5. Při šíření víry nebo vyznání by měly být práva jak většiny, tak i menšiny chráněna podle mezinárodních lidskoprávních instrumentů, které odsuzují všechny formy diskriminace a netolerance.

6. Při odkazování na ostatní náboženské komunity by měla být používána zdvořilá a neagresivní terminologie.

7. Sociální a humanitární aktivity nemají být spojovány s šířením víry nebo náboženství takovým způsobem, který využívá chudé a zranitelné členy společnosti tím, že jim nabízí finanční nebo jinou materiální podporu se záměrem přimět lidi k tomu, aby zůstali u své víry nebo náboženství nebo je změnil.

8. Zatímco právo mít a projevovat náboženské přesvědčení či víru je uznáváno, mezináboženské potyčky, nenávist a nepřátelská náboženská soutěživost by měly být eliminovány a nahrazeny dialogem v pravdě a vzájemném respektu.

9. Nikdo by neměl učinit vědomé, nepravdivé prohlášení týkající se jakéhokoliv aspektu jiných náboženství, ani jinak pomlouvat či zesměšňovat jejich vyznání, praxi či původ. Vždy je žádoucí objektivní informovanost o těchto náboženstvích za účelem vyvarování se šíření nepodložených úsudků a předpokládání.

10. Šíření náboženské víry a vyznání by mělo respektovat svobodu dotčených osob vybrat si nebo odmítnout náboženství či vyznání bez fyzického nebo psychologického donucování a nemělo by narušovat přirozené vazby v rámci rodiny, která je základním článkem společnosti.

11. Využití politické a ekonomické moci nebo napomáhání jejího šíření pod maskou šíření náboženské víry nebo vyznání není správné a mělo by být odmítnuto.

12. Odpovědné šíření náboženské víry či vyznání by mělo akceptovat, že může povzbuzovat víru dotčených osob a skupin nebo vést ke zcela svobodné volbě změnit svoji náboženskou příslušnost.

13. Majíce na zřeteli svoji odpovědnost za obecné blaho společnosti by se měly náboženské společnosti tam, kde je to proveditelné a v souladu s jejich přesvědčením, připojit ke snahám o posílení spravedlnosti a blaha, jakož i míru mezi lidmi a národy.

14. Vyskytnou-li se konflikty ve vztahu k šíření náboženství nebo víry, měly by příslušné komunity zvážit zahájení smířčího řízení.

Kontakt na asociaci:

De De Heinlein-Mayden, Admn. Asst.

12501 Old Columbia Pike

Silver Spring, MD 20904

USA

E-mail: Heinlein-maydend@gc.adventist.org

<http://www.irla.org>

(šuh)

Zprávy ze Společnosti pro církevní právo

News from the Church Law Society

Kurze Nachrichten der Gesellschaft für Kirchenrecht

Le notizie dalla Società di Diritto Canonico

Ve středu 29. října 2003 proběhl v čítárně dominikánského kláštera sv. Jiljí v Praze 42. večer cyklu Působení práva v církvi a společnosti. Přednášel **JUDr. Antonín Procházka** z Právnické fakulty Palackého univerzity v Olomouci, emeritní soudce Ústavního soudu ČR v Brně, na téma *Důsledky nálezu ústavního soudu k zákonu o církvích č. 3/2002 Sb.*

Ve středu 10. prosince 2003 se tamtéž konal slavnostní večer, kterým byly zahájeny vzpomínky na založení SPCP před 10 lety. S prvním příspěvkem na téma *Právo a tak zvaná druhá scholastika na prahu raného novověku* předstoupil čestný předseda Společnosti **Prof. JUDr. Valentin Urfus**. Poté svůj příspěvek přednesl **JUDr. Cyril Svoboda**, ministr zahraničních věcí ČR, na téma *Ústavní smlouva EU a křesťanské hodnoty*. V závěru večera jsme vzpomněli na své setkání 15. prosince 1993 při prezentaci učebnice *Církevní právo* od Doc. JUDr. J. R. Tretery, kdy spontánně vznikla myšlenka Společnost založit. Evokace této dávné události byla umocněna přítomností obou shora uvedených členů SPCP, kteří tehdy v roce 1993 byli prvními, kdo přednesli své příspěvky.

Ve dnech 28. 12. 2003 až 3. 1. 2004 se předseda a tajemník SPCP zúčastnili zimních pracovních dnů Ackermann-Gemeinde v Mezinárodním centru duchovní obnovy v Hejnicích. V poslední den roku, v dopoledních hodinách, připravili přednášku na téma *Jednota bratrská od svého založení roku 1457, její transformace v Herrnhutu roku 1727 a její pokračovatelé v současnosti*.

V návaznosti na loňskou výměnu učitelů mezi právními fakultami v Praze a ve Vídni (viz str. 276 RCP 23 – 3/02) přednášel **Doc. JUDr. Jiří R. Tretera** ve dnech 12. 1.–16. 1. 2004 opět ve Vídni, tentokrát v rámci programu **SO-CRATES/ ERASMUS**. Přednášky byly zaměřeny na tato témata: *svoboda náboženství a světového názoru v ČR, stát a církev v českých zemích od převratu*

v roce 1989, srovnání českého a rakouského konfesního práva v oblasti státního uznání náboženských společenství. Výroční zasedání Rakouské společnosti pro církevní právo řídil její předseda, ministerský rada **Dr. Werner Jisa**. S velmi zajímavou přednáškou o státním uznání novokřtěnecké církve mennonitů v Haliči v tolerančním období a o jejím dalším právním osudu vystoupil **Prof. Dr. Karl Schwarz**.

Gratulace

Čestný předseda SPCP **Prof. JUDr. Valentin Urfus** oslavil dne 22. 11. 2003 své pětasedmdesáté narozeniny.

Člen naší Společnosti **RNDr. František Skřivánek OMelit**, oslavil dne 23. 12. 2003 své sedmdesáté narozeniny.

Člen naší Společnosti **JUDr. Milan Závurka, Ph.D.** úspěšně obhájil dne 15. 12. 2003 na PF UK doktorskou disertační práci na téma *Uznání závazku a rozsudek pro uznání*.

Úmrtí

S lítostí jsme přijali zprávu, že 15. října 2003 zemřel v Českých Budějovicích **Mons. ThDr. Antonín Liška CSsR**. Narodil se 17. září 1924 v Bohumilicích, roku 1944 vstoupil do kongregace redemptoristů, v dubnu 1950 byl s ostatními řeholníky odvezen do internačního vězení. Později strávil 40 měsíců v táborech nucených prací. Kněžské svěcení přijal tajně. Jakožto biblista se podílel na ekumenickém překladu Písma svatého. Ke konci totalitního režimu byl kardinálem Tomáškem ustanoven za soudního vikáře Interdiecézního soudu v Praze. V květnu 1988 jej papež jmenoval titulárním biskupem. Po tříletém působení jako pomocný biskup v pražské arcidiecézi přijal v listopadu 1991 úřad diecézního biskupa českobudějovického, ve kterém setrval do září 2002. Byl předsedou právní komise ČBK.

Dne 28. listopadu 2003 zemřel na Grenadě v Karibiku dlouholetý člen naší Společnosti **P. JUDr. Radomír Bernard Kadlec OP**. Narodil se 21. 4. 1915 v Praze, do Řádu bratří kazatelů – dominikánů vstoupil 27. 9. 1941, kněžské svěcení přijal 29. 6. 1947. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Po komunistickém puči se jako významný skautský pracovník zachránil se souhlasem představených odchodem do exilu. Z Velké Británie byl anglickou provincií dominikánského řádu odeslán do jejího vikariátu v Karibské oblasti, kde pak působil téměř půlstoletí v Georgetownu na Grenadě, s krátkou přestávkou ke konci života, kdy pobýval v Kingstonu na Jamajce. Po celou dobu

však zůstal členem české provincie svého řádu. Vlast navštívil až po návratu svobody, a to dvakrát: poprvé jsme jej uvítali v červnu 1990, podruhé v srpnu 2003. Do SPCP vstoupil 14. ledna 1995 a byl horlivým čtenářem Revue církevního práva.

Dne 21. ledna 2004 zemřel v Basileji příznivec naší Společnosti **Prof. ThDr. Jan Milič Lochman**. Narodil se roku 1921 v Novém Městě nad Metují, v prostředí niterné pietistické zbožnosti. Již záhy po absolvování pražské evangelické teologické fakulty se stal předním představitelem teologické vědy v českých zemích. Záhy postoupil na místo docenta a profesora v oboru systematické (dogmatické) teologie, ředitele evangelického teologického semináře v pražských Jirchářích a proděkana Komenského evangelické teologické fakulty v Praze. Při pobytu v zahraničí v roce 1968 jej zastihla zpráva o sovětské okupaci naší vlasti. Rozhodl se k exilu. Přednášel teologii na slavné basilejské univerzitě, která odchovala po staletí desítky českých bohoslovců, a stal se dokonce jejím rektorem. Od roku 1990 se často do vlasti vracel, vydal česky řadu odborných publikací a podpořil růst českého vysokého školství. Roku 1998 mu byl udělen Masarykův řád.

Requiescant in pace!

(jrt/zh)

News from the Church Law Society

On Wednesday, October 29, 2003 in the library of St Giles Dominican Monastery in Prague, the 42nd evening was held in the series of Activity of Law in the Church and Society. **JUDr. Antonín Procházka** from Palackého University, College of Law, Olomouc, emeritus judge of the Constitutional Court of the Czech Republic in Brno, gave a paper in topic *Impact of the Constitutional Court Finding on The Churches Act No. 3/2002 Coll.*

On Wednesday, December 10, 2003 on the same place, a festive evening was held, which launched the Memorial of Establishment of the Church Law Society ten years ago. The first paper of Law and So Called Second Scholastics on the *Limit of Early Modern Age* was presented by the emeritus president of the Society, **Prof. JUDr. Valentin Urfus**. Followed the paper of **JUDr. Cyril Svoboda**, Secretary of Exterior of the Czech Republic, as to *The Constitutional Treaty of the EU and Christian Values*. At the end of the evening the meeting on December 15, 1993 was remembered while we were presenting the *Church Law* by Doc. JUDr. J. R. Tretera, when the idea of establishing a society spontaneously popped up. Recalling the event was strengthened by presence of both the abovementioned members to the Society, who then, in 1993, were the first ones to give their papers.

Between December 28, 2003 and January 3, 2004 the president and the secretary of the Society partook of the working days of the Ackermann-Gemeinde in the International Center for Spiritual Restoration in Hejnice. On the last day of the year, before the noon, they had a paper on *The Union of Brethren from Its Establishment in 1457, Its Transformation in Herrnhut in 1727, to Its Successors at Present*.

In reference to the last year's teachers' interchange between the Charles University, College of Law in Prague, and the Vienna University, College of Law in Vienna (see p. 276 the Church Law Review No. 23 – 3/02) **Doc. JUDr. Jiří R. Tretera** had a series of papers in Vienna again, between January 12-16, 2004, this time within the frame of **SOCRATES/ERASMUS** program. The papers were focused on the following topics: *freedom of religion and world view in the Czech Republic, state and churches in the country since the revolution of 1989, comparative of Czech and Austrian state ecclesiastical law in the area of state acknowledgement of religious groups*. Annual meeting of the Austrian Society for Church Law was administered by its president, ministerial councilor

Dr. Werner Jisa. A very interesting paper was given on state acknowledgement of the New Baptist Church of Mennonites in Halicz during the toleration period, and on its further legal progress, by **Prof. Dr. Karl Schwarz.**

Congratulations

President emeritus of the Society, **Prof. JUDr. Valentin Urfus**, on November 22, 2003 had his 75th birthday.

A member to our Society, **RNDr. František Skřivánek OMelit**, on December 23, 2003 had his 70th birthday.

A member to our Society, **JUDr. Milan Závurka, Ph.D.**, successfully defended his doctor's dissertation on *Acknowledgement of Obligation and Verdict upon Acknowledgement* on December 15, 2003 at Charles University, College of Law in Prague.

Decease

We were sorry to receive a message that on October 15, 2003, **Mons. ThDr. Antonín Liška CSSR.** Deceased in České Budějovice. He was born on September 17, 1924 in Bohumilice, in 1944 entered the Congregation of Redemptorists, in April 1950 along with other ordinaries was drawn to concentration prison. Later on spent 40 months in working prison camps. Priestly ordainment received in secret. Being a biblist, he participated in the ecumenical translation of the Scripture. At the end of totalitarian regime, appointed by Cardinal Tomášek a judicial vicar of the Interdiocesan Court of Prague. In May, 1988, the pope appointed him a titular bishop. After three years of activity as an auxiliary bishop of the Archdiocese of Prague, in November 1991 accepted the post of the diocesan bishop of South Bohemia in České Budějovice, where he remained until 2002. He was the chair of the Legal Committee of the Czech Bishops' Conference.

On November 28, 2003 in Grenada in the Caribbean a long-term member to our Society died, **P. JUDr. Radomír Bernard Kadlec OP.** Born on April 21, 1915 in Prague, on September 27, 1941, entered the Order of Preachers – Dominicans. On June 29, 1947, received priestly ordainment. Graduated from the Charles University, College of Law in Prague. After the Communist takeover, as being an important worker in the Skaut, he escaped by taking exile with the approval of the superiors. From the UK the English province of the Dominican Order sent him to their vicariate in the Caribbean, where he was active in Georgetown, Grenada for nearly half a century, with a small pause at the end of

his life, when he resided in Kingston, Jamaica. For the whole time, however, he remained the member of the Czech province of his order. He visited his motherland after the revolution, twice: we first welcomed him in June of 1990, then again in 2003. He became a member to our Society on January 14, 1995, and was an enthusiastic reader of The Church Law Review.

On January 21, 2004, **Prof. ThDr. Jan Milič Lochman**, a fan of our Society died in Basel. Born in 1921 in Nové Město nad Metují, surrounded by cordial piety. Soon after graduating from Prague Evangelic College of Theology became a leading representative of theological science in the Czech Lands. Soon obtained a post of professor of systemic (dogmatic) theology, director of evangelic theology seminar in Jircháře in Prague, and vice-dean of the Komen-ského Evangelic College of Theology in Prague. Being abroad during 1968 he received the news of Soviet occupation of our country. He chose exile. Lectured in theology at famous Basel University, which throughout the centuries gave education to many a Czech theologian, and eventually became its rector. Since 1990 he often returned to Prague, published many a scientific text in Czech, and supported the promotion of Czech college education. In 1998 received the Masaryk's Medal.

Requiescant in pace!

(jrt/zh)

Zprávy ze světa

News from the World

Kurze Nachrichten von der Welt

Le notizie del mondo

Oslavy výročí uzavření dnes platného italského konkordátu

„V prostorách Villa Madama byla před dvaceti lety podepsána nová smlouva mezi státem a církví v Itálii, která výrazným způsobem změnila předchozí úmluvu z mussoliniovského období, kterou se v roce 1929 uzavřela „římská otázka“. Kardinál Casaroli a premiér Craxi – dva protagonisté vzpomínané události z 18. února 1984 – již dnes nejsou mezi námi, ale ozvěna jejich rozhodnutí a důsledky, které přineslo do italské společnosti a jejího vztahu ke Katolické církvi i jiným náboženským vyznáním, jsou dodnes předmětem zkoumání a srovnávání...“

Těmito slovy byla uvozena pozvánka na konferenci na téma Nový konkordát a církevní politika v Itálii 80. let, která se konala 15. ledna 2004 v římském paláci San Macuto pod záštitou předsednictva vlády Italské republiky. Setkání organizovalo Sdružení Gina Germaniho a zúčastnilo se ho mnoho významných osobností a předních odborníků v oboru konfesního práva, mezi nimi kardinál Achille Silvestrini, Prof. Giorgio Feliciani, Prof. Giuseppe Dalla Torre, Prof. Cesare Mirabelli a Prof. Francesco Margiotta Broglio.

Miloš Holub

Slovinský konkordát ratifikován

28. 1. 2004 ratifikoval parlament Slovinské republiky mezinárodní smlouvu, kterou Slovinsko uzavřelo dne 14. prosince 2001 s Apoštolským stolcem. Ratifikaci předcházelo v listopadu 2003 rozhodnutí slovinského ústavního soudu, který neshledal, že by konkordát byl v rozporu s ústavním pořádkem republiky.

(jrt/zh)

News from the World

Celebrations of Anniversary of Concluding the Present Italian Concordate

„Inside Villa Madama, 25 years ago, a new treaty between the Church and the Government of Italy was signed, one that significantly changed the previous treaty from the era of Mussolini, which closed the ‘Roman Issue’ in 1929. Cardinal Casaroli and Prime Minister Craxi – two protagonists of the above-mentioned event of February 18, 1984 – are both deceased now, yet the echo of their decision and the impact it brought Italian society and its relation to Catholic Church as well as other confessions have been subject to studies and comparatives until today...“

these were the words introducing the invitation to conference focused on New Concordate and Church policy in Italy of 1980s, held January 15, 2004 in Roman Palace of San Macuto under the shield of the presidium of the government of the Italian Republic. The meeting was organized by Gino Germani Association, and many a key person and world scene expert in state ecclesiastical law took part in it, as e.g. Achille Cardinal Silvestrini, Prof. Giorgio Feliciani, Prof. Giuseppe Dalla Torre, Prof. Cesare Mirabelli, and Prof. Francesco Margiotta Broglio.

Miloš Holub

Slovenian Concordate Ratified

January 28, 2004 the Parliament of the Slovenian Republic ratified the international treaty Slovenia had concluded with the Holy See on December 14, 2001. The ratification was preceded by a decision of the Constitutional Court of Slovenia in November 2003, which did not find a sign of a discord with the constitutional order of the Slovenian Republic.

(jrt/zh)

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Katolické církevní rady kantonu Thurgau*

*Diese Nummer der Revue für Kirchenrecht erschien dank
der finanziellen Hilfe vom Katholischen Kirchenrat des Kantons Thurgau*

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA

Vydává: Společnost pro církevní právo

Adresa redakce: Husova ul. 8, 110 00 Praha 1
e-mail: SPCP@prf.cuni.cz
<http://spep.prf.cuni.cz>

Šéfredaktor: Jiří Rajmund Tretera

Výkonný redaktor: Štěpán Hůlka

Členové redakční rady: Záboj Horák
Stanislav Příbyl
Stanislav Pšenička
Jiří Šouša
Ladislav Šouša

Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler

Redakční uzávěrka tohoto čísla proběhla ke dni 31. 1. 2004

Sazba: RNDr. Marcela Braunová, Praha 5

Tisk: ÚZPI – repro odd., Slezská 7, 120 56 Praha 2

Distribuce: Jan Šafránek

ISSN 1211–1635

MK ČR E 7429